

SZABÓ MIKLÓS

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD LÉGIERŐ SZERVEZETI FEJLŐDÉSE

1941—1945

A Hadtörténelmi Közlemények 1991/2. számában megismerhettük a rejtetten, majd nyíltan szerveződő fegyvernem sorsának alakulását 1938-tól 1941 tavaszáig. Bár a Jugoszlávia elleni hadműveletekben való közreműködésével Magyarország hadviselő félévé vált a Tengelyhatalmak oldalán, a tényleges háborús megpróbáltatások csak ezt követően kezdődtek. Azt, hogy ilyen körülmények között miként fejlődött tovább szervezetileg a Magyar Királyi Honvéd Légierő, jelen tanulmány vázolja.

Még életbe sem lépett a Horthy kormányzó által 1941. április 8-án jóváhagyott és június 1-jével hatályos új szervezet, mikor a légierő parancsnoka — Kenesse Waldemár altábornagy — elkészítette szervezési javaslatát, amit 1941. április 23-án terjesztett fel a vezérkar főnökének.¹ Egyet lehet érteni a „kiindulási alap”-pal, miszerint „a légierőt csak úgy lehet *a jelenlegi kaotikus helyzetből* (kiemelés tőlem — Sz. M.) kivezetni, ha az eddigi szervezetét megszüntetjük, nem foltozgatunk, hanem ... *új egészséges szervezetet* (erleti kiemelés — Sz. M.) építünk fel.” A probléma mindössze az, hogy az „új”-ra való igény túl gyakran jelentkezett! A légierő parancsnoka már ebben a felterjesztésben is kárhóztatta az alig életbe lépett 10 000-es szervezési utasítást, mert az képtelenné tette a Légierő Parancsnokság szervezési tevékenységét (pl. nincs szervezési alosztálya). Gondot okozott az is, hogy még mindig kiforratlanok, illetve ellentétesek voltak a szervezéssel kapcsolatos nézetek, valamint Jugoszlávia megtámadásával Magyarország belesodródott a második világháborúba, így sok tisztet elvitték hadi szolgálatra. Ez utóbbi kitétel megkérdőjelezhető, hiszen a déli szomszéd lerohanása nagyon rövid időt vett igénybe!

A légierő parancsnokának véleménye szerint az 1943-ban elérni tervezett hadrend csak akkor lesz megvalósítható, ha a szükséges repülőgépeket (hadi és kiképző), valamint az 1943. évi béke személyi szükségletet és a 3 havi veszteséget biztosítják.

Kenesse altábornagy a következőképpen gondolta el a légierő hadrendjét 1941. június 1-től: a Légierő Parancsnokság, mint hadsereg-parancsnokság alárendeltségébe tartozna az 1. repülődandár, a felderítőezred, valamint a kiképző- és gyakorlótábor, s végül a légvédelmi hadtest. Mind a négy parancsnokságot Budapesten tervezte felállítani. Ez az elképzelés már figyelembe vette a jugoszláviai háború eredményeit, mert a déli körzeteket is bevonta a légierő szervezetébe. Ennek megfelelően az 1. repülődandár állományába szándékozták beosztani az 1. vadász- (Kolozsvár), a 2. zuhanóbombázó- (Újvidék), a 3. bombázó- (Újvidék), és a 4. bombázóosztályt (Debrecen). Minden osztály 2—2

¹ Hadtörténelmi Levéltár Vezérkarfőnökség Elnöki (a továbbiakban: HL Vkf. Eln.) 1. — 1941/5013.

századból állt volna, a zuhanóbombázókat pedig egyelőre repülőgépek nélkül hozták volna létre. A dandárhoz osztották be a pápai ejtőernyős-zászlóaljat is, valamint az 5. vadászrezd-parancsnokságot és az 5/I. vadászosztályt (Mátyásföld), illetve az 5/II. vadászosztályt (Szolnok).

A felderítőezredet a 3 százados 1. távfelderítő osztályból (Budaörs), a 2 százados 1—3. közfelderingítő osztályokból (Ungvár, Mátyásföld és Kecskemét), valamint a gyors seregtest közfelderingítő századából (Kolozsvár) szándékoztak létrehozni.

A kiképző- és gyakorlótábor javasolt felépítése („Regvi., Harc. kik. és Szak. kik. osztályok”), valamint telepítése azonos az 1. sz. melléklet (66—67. o.) vonatkozó részével. A légvédelmi hadtestet az előző tanulmányban ismertetett — 25 000-es — intézkedésnek megfelelően tervezték.

Összesen 6 vadász- (V.), 6 bombázó- (B.), 9 felderítő- (F.) és 1 ejtőernyős szállító (eje. száll.) századdal számoltak, századonként 9+3 kivonuló, 4 gyakorló és 2 műrepülőgéppel.

Az elhelyezési lehetőségeket, valamint a jobb parancsnoklási viszonyokat szem előtt tartva, az osztályszervezetet javasolták az ezred helyett. Kivételt csak a légvédelmi hadtestnek is alárendelt 5. vadászrepülő-ezred jelentett volna.

Az 1943-as békehadrendet a kivonuló osztályok megkettőzésével javasolták elérni, úgy hogy annak személyi és anyagi szükségletét „már most” biztosítsák.

E felterjesztés is tükrözi Kenesse altábornagy ellenszenvét mindennel és mindenkivel szemben. Ez alkalommal nem az előző légierő-vezetést, hanem a Honvédelmi Minisztériumot vette célba. Annak a véleményének adott hangot, hogy a különböző HM-osztályokkal és -szervekkel való együttműködés sok súrlódást idézett elő, ráadásul több repülőtisztet is elvontak a Légierő Parancsnokságtól. Kenesse szerint „ezek az urak gyakran elgáncsolják a le. pság munkáját”. Úgy vélte, hogy ezeket a repülő szakeladókat vissza kell adni, akárcsak a légierő szervezését és kiképzését, mert „a megfelelő HM osztály úgysem tehet egyebet, mint elfogadja javaslatomat, melyet azonban munkakerő nélkül kell megszerkesztenem”.

A csapatszervezési elgondolást a vezérkar elfogadta, s annak a reményének adott hangot, hogy a honvédelmi miniszter biztosítja majd a megfelelő számú iskola- és gyakorlógépet. Hozzájárult az osztályszervezéshez is, hiszen az ezredeket csak átmeneti megoldásnak tekintették a korábbiakban is. Ekkor nem reagáltak Kenesse altábornagy vádaskodásaira, mert az e jelentést közvetlenül megelőző „2. sz. helyzetjelentésé”-vel² kapcsolatban már megtették. Ebben ugyanis, túl azon a megállapításon, hogy már kb. a légierő felénél rendet csinált(!), a jelentése zömét a Légügyi Csoportfőnökség elleni vádagnak szentelte. Szerinte a Légierő Parancsnokság tevékenységére bénítólag hat, hogy hozzá nem értők beleszólnak szakügyekbe, ezekkel mindig vitatkozni, tárgyalni kell — különösebb eredmény nélkül. Pedig „Eléggé be van bizonyítva, hogy az eddigi vezetők és állítólagos szakeladók minő pocsolýába vitték a le-t (légierőt — Sz. M.), azok intézeteit, repülőalapjait stb.” A légierő parancsnoka követelte, hogy a vezérkar főnöke tiltsa meg „laikusok” beleszólását a csapat ügyeibe és előzetes bejelentés nélkül az előadók ne látogathassák az alakulatokat.

2 Uo. — 1941/4997.

Kenese altábornagy odáig ment, hogy félig-meddig ultimátumot intézett Werth gyalogsági tábornokhoz: „a fegyelmet és ütőképességet el fogom érni, de csak az esetben, ha szabadkezet kapok és az adott javaslataimat megszbott terminusra végrehajtják.” Ez már sok volt! A vezérkar főnöke utasította a légierő parancsnokát, hogy „igen súlyos vádjait azonnal és konkrétan nevek, időadatok és tények megjelölésével írásban jelentse.”

Az ezzel kapcsolatos felterjesztésében³ Kenese altábornagy már részben másokra háritotta a felelősséget: „Hogy a légierőket meg nem felelő vezetők és parancsnokok annak idején hová vitték, ezt velem közölte a Kormányzó Úr Ó Főméltósága, a Vkf. Úr Önagyméltósága és majdnem az összes magasabb parancsnokok.”, részben pedig igyekezte elbagatellizálni vádjait. Azt próbálta bizonygatni ugyanis, hogy a hiányok nem személyeken és jóakaraton múlnak, hanem a költségvetésen. Az 1. vkf. osztály illetékese lapszálon meg is jegyezte: „2 hét alatt megszűntek a vádak?!” Úgy ítélték meg a vezérkarban, hogy e két jelentésével Kenese altábornagy elég alapot szolgáltatott a vezetésnek „a szükséges következtetések levonásához”. Bár ekkor még nem küldték vissza nyugállományba, Werth gyalogsági tábornok írásban közölte vele: „felhívom a figyelmét arra, hogy a jövőben ilyen általánosságban tartott vádaskodásoktól és gyanúsítgatásoktól óvakodjék. Felterjesztésének hangja sértő, tiszteletlen, stílusa szokatlan.”

Tehát nem volt elég az egyéb számos objektív ok, még ilyen szubjektív tényezők, kicsinyes torzsalkodások, személyi ellentétek is fékezték a légierő fejlődését. Természetes, hogy a „hózzá nem értő” szakelőadók, a „laikusok” és a többiek ott törtek borsot Kenese Waldemár orra alá, ahol tudtak. Így nagyon nehéz volt megteremteni annak feltételeit, hogy azon miniszteri követelménynek meg tudjanak felelni, miszerint a légierő 1941. június 1-jére érje el új szervezetének „H—III. A.” ütemét.⁴ Erre pedig égetően szükség lett volna, hiszen egyre inkább kirajzolódott a háború kiszélesedésének körvonalai. A HM 1. b. osztálya már 1941. május 23-án utasította a Légierő Parancsnokságot, hogy az „M” szervezés és előkészítés megalapozása érdekében június 15-ig jelentse a pilóták kiképzettségi fokát, s azt, hogy melyik típust repülik „hadihaszználhatóan.”⁵

Május végére újabb terjedelmes tanulmány látott napvilágot a légierő helyzetéről és vezető szerveinek egyesítéséről.⁶ Szerzője, Vörös Géza vk. ezredes, a légierő új vezérkari főnöke, rögzítette kéthónapos tevékenysége alatt szerzett tapasztalatait, illetve ezek alapján javaslatait. Bevezetőjében sietett leszögezni, hogy: „Az alább felsoroltakban nem akarok kritikát gyakorolni senki ténykedése felett, megállapításaim nem szólnak senki ellen és senki mellett.” Ezt követően a döntésre jogosultak hózzá nem értését, valamint az anyagiak kiharcolására pazarolt energiát jelölte meg a fő hibaként, mert így nem jutott idő arra, hogy: „a fegyvernemet szervezési, kiképzési, felszerelési és fegyelmi szempontból Európa-i vonalra emelje.” Az előző tanulmányban már láthattuk, hogy alapvetően máson múltott, de hogy ezeknek is volt némi szerepük benne, az biztos! A légierő vezérkari főnöke kárhóztatta az önállóság megszüntetését, mert szerinte a kudarcok oka éppen a teljes önállóság hiánya volt.

3 Uo. — 1941/5137.

4 Uo. — 1941/5285.

5 HL Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: HM) Eln. 1. b. — 1941/34921.

6 HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5141.

Szerinte *egy* vezető szervre van szükség, mert csak ez tevékenykedhet felelősséggel. A helyzetet jól látva szögezte le, hogy: „A párhuzamosan és nem alárendeltségi viszonyban működő szervek fékezik a munkát, kútforrásai a személyes torzsalkodásnak és kizárják a felelősség megállapításának a lehetőségét.” Helyesen mutatott rá, hogy a légierő parancsnoka nem is tehet megfelelő szervezési javaslatot, ha csak egyetlen szervezési előadója van, nem vezetheti a légierő alapkiképzését 3 repülő- és 2 légvédelmi tiszttel. Komoly gondként jelölte meg, hogy a javaslatokat a HM különböző osztályain nem szakemberek bírálják el, s a döntéseknél nincs jelen a légierő parancsnoka.

Vörös vk. ezredes szerint a tervezett hadrendi összevonás célja a *megfelelő kiképzőkeret biztosítása az 1943-ra kiépítendő „H-III.” (Huba-III. — Sz. M.) hadrendhez szükséges személyzet kiképzésére, illetve a fennmaradó gépanyagból teljesen feltöltött és a gyakorlatban tartást is lehetővé tevő kivonuló alakulatok megteremtése. Megítélése szerint 7 vadász-, 1 távolfelderítő (TF.), 5 közelfelderítő (KF.), 2 bombázószázadot és 1 ejtőernyős szállító repülőrajt tudnak teljesen felszerelni.*

Kenesse altábornagy cáfolta Vörös ezredes véleményét, szerinte megfelelő a szervezés, és — természetesen — nem a vezetésben van a hiba, hanem mindezen csak a pénzihiány az oka. Ezért a sürgősség nem a szervezésben, hanem a pénzkiutalásban nyilvánuljon meg! Tehát a légierő vezető személyisége nem látta — vagy inkább nem akarta látni, hogy ellentmondhasson, illetve védje saját vezetői mundérjának becsületét —, hogy az anyagiakon kívül egyéb — ipari, beszerzési, sőt vezetési — hibák is bénítják a légierő fejlődését.

Az 1. vkf. osztály legfontosabb megállapítása a javaslattal, illetve a fennálló helyzettel kapcsolatban az volt, hogy *elsődrendű feladat egy életképes vezető szerv létrehozása, a felelősség egyetlen személyre ruházása. Leszögezték: „Egy teljes felelősségű le. (légierő — Sz. M.) vezetőszervezet létesítése nélkül nem látjuk biztosítva nemcsak a le. kiépítését, hanem annak szakszerű és célszerű megalapozását sem.”* A vezérkar főnöke azonban ekkor már világosan tudta, hogy küszöbön áll Szovjetunió megtámadása, ezért nem kívánta ebben a helyzetben tovább gyengíteni a légierőt. Így május 30-án mindössze annyi megjegyzést tett az okmányra: „Marad az eddigi szervezés!”

Időközben tovább szűkítették a légierő parancsnokának hatáskörét: 1941. május 20-i hatállyal a repülő akadémiát nevelési szempontból a vezérkar főnökének, közigazgatási vonatkozásban pedig a honvédelmi miniszternek rendelték alá, s Kenesse altábornagnak mindössze a kiképzéssel kapcsolatos szemle-, és a tantervvel összefüggő felülbírálás jogát hagyták meg.⁷

A szervezeti fejlődésnek továbbra is egyik akadálya volt a létszámgond. A légierő parancsnoka május 23-án a légierő személyi állománya hiányának azonnali pótlására a különböző fegyvernemek tartalékából és nyugdíjasaiból „nyilvános felszólítás útján” ténylegesítésre 500 tisztet (ebből 120-at, mint tartalékot) és 300 altisztet kért.⁸ Ezt az igényt az 1. vkf. osztály elutasította azal, hogy az nem megalapozott, a tiszthelyettes-kérdést pedig megoldhatónak tartotta a kiképzési osztálytól származó — Kenesse altábornagy által is elfogadott — javaslattal. Eszerint két tagozatú repülőgép- és motorszerelő iskolát

7 HL HM Eln. 1. a. — 1941/34081., ill. HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5296.

8 HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5362.

(Remosz) kell létrehozni: egy 5 éves tagozatot a 6 elemi és 2 polgári, valamint egy 4 éveset a 4 polgári és 4 más középiskolai végzettségűek részére. Itt az indoklás az, ami mindennél fontosabb: így *biztosítható a parasztság bevonása* (zöme 6 elemis), amit fontosnak tartottak *mind általános iparosodási, mind szociális* szempontból. Tehát igyekeztek a számukra könnyebben kezelhető paraszti osztályból biztosítani az utánpótlást, s emellett ott erősíteni a társadalmi bázist. Ugyanakkor csak nagyon távoli célként, hosszú fejlődés eredményeként remélhették, hogy ezzel érdemben hozzájárulhatnak az ipar általános fejlesztéséhez!

1941. május 27-én a IV. csoportfőnök is úgy látta, hogy „a légiőrök személyzetének minden módon és minél hamarabb való növelése országos érdek. A toborzási felhívás haladéktalanul kiadandó”.⁹ S valóban, ez a rádióban el is hangzott, megkezdődött az 1911-ben és ezt követően születettek toborzása.

A hadsereg vezetése többször volt kénytelen foglalkozni az ejtőernyős alakulatok kiegészítési gondjaival is, de nem sok sikerrel.¹⁰ Ugyanis az önként jelentkezők közül a csapatparancsnokok csak a gyengéket engedték el, a jobb képességűeket — törvénytelenül — visszatartották.

Mindezek a problémák közrejátszottak abban, hogy a Horthy Miklós által 1941. június 16-án — alig 10 nappal a Szovjetunió elleni háborúba való bekapcsolódás előtt — jóváhagyott 1941/42. évi új szervezési intézkedésben¹¹ a haderőfejlesztés súlyát — többek között — a repülőalakulatok átszervezésére helyezték.

A békehadrendben és alárendelési viszonyokban, valamint a területi elhelyezkedésben bekövetkező jelentős változások az 1. sz. mellékletből (66—67. o.) leolvashatók.¹² Mint látható, minden eddiginél nagyobb mérvű változtatásokat eszközöltek. A Légiőrő Parancsnokságnak közvetlenül alárendelték a kivonuló ezredet és a kiképződandárt. Az 1. repülőandár-parancsnokságból hozták létre a kiképző repülőandár-parancsnokságot, az 1. vadászrepülő-ezredparancsnokságból a gyakorló repülőezred-parancsnokságot, az 5. közelfelderítő repülőezred-parancsnokságból pedig a kivonuló repülőezred-parancsnokságot.

Megszüntették a 2. vadászrepülő-, a 3. és 4. bombázórepülő-, valamint a Repülő Iskola repülőezred-parancsnokságokat. Újként felállították — a szombat-helyi harc kiképző osztályparancsnokságra támaszkodva — a harc kiképző repülőezred-parancsnokságot (Székesfehérvár), valamint a székesfehérvári szak kiképző repülőosztály-parancsnokság állományának felhasználásával a szak kiképző repülőezred-parancsnokságot (Budapest).

Az osztályok szintjén is jelentősek voltak a változások. A szolnoki 1/I. vadászrepülő-osztályparancsnokság átalakult 1. vadász gyakorló repülőosztályparancsnoksággá, a kolozsvári 2/II. vadászrepülő osztályparancsnokság 2. vadász gyakorló repülőosztály-parancsnoksággá, a 3/II. bombázórepülő-osztályparancsnokság Kecskemétről Debrecenbe áttelepülve vált 3. bombázó gyakorló osztályparancsnoksággá, míg a debreceni 3/III. bombázórepülő-osztályparancsnokság 4. bombázórepülő-osztályparancsnoksággá. (Ugyanis még 1940. november 20-án felcserélték a két helyőrséget.¹³)

⁹ *Vesztényi János: A magyar katonai repülés története (1919—1942). (Kézirat) HL Tanulmányok gyűjteménye (a továbbiakban: Tgy.) 2787. V. fejezet 57. o.*

¹⁰ HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5107 és 5427, valamint HL HM Eln. 1. a. — 1941/35722.

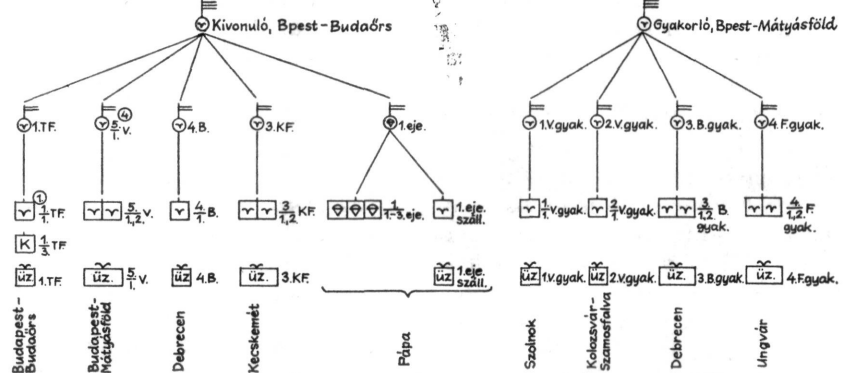
¹¹ HL HM Eln. 1. a. — 1941/41000.

¹² HL Vkf. Hdm-i Csfség — 1941/693. (HM Eln. 1. a. — 1941/41000. 108—109. mell.).

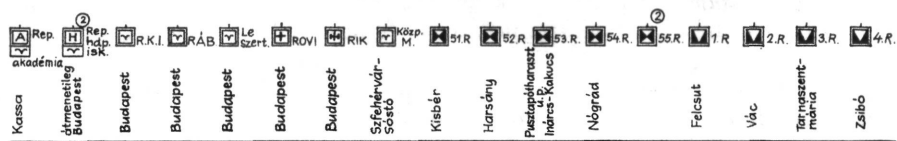
¹³ HL HM Eln. 1. a. — 1940/40800.

A m. kir. honvéd légi erők békehadrendje (Repülő és ejtőernyős rész)

1941

H.M.-Lü.fcsf.-közvetlenek:

- Megjegyzés:**
- ① A második TF.szd, mihelyt a gépek rendelkezésre állnak, felállításra kerül
 - ② Állomáshelye még nincs megállapítva.
 - ③ Célvontató szd. még nincs felállítva.
 - ④ Az E.V.rep.osztdly lgv. együttműködés tekintetében a lgv. hdt. pság-nak van alárendelve.
 - ⑤ Kiképzési és szaklegvédelmi tekintetben a lgv. hdt. pság-nak van alárendelve
 - ⑥ A Le pság-nak alárendelt lgv. hdt pság és alakulatai a földi részhez vannak felvéve.

Az új szervezési intézkedés¹⁴ megszüntette a 2/I. vadászbombázó, 3/I., 4/I.—II. bombázó-, valamint a harckiképző és szakkiképző repülőosztály-parancsnokságokat, illetve ezek személyi bázisán új osztályparancsnokságokat hozott létre. Így alakult meg a felderítő kiképző repülőosztály-parancsnokság (a 3/I. bombázórepülő-osztályparancsnokságból) Székesfehérvárott; a bombázó kiképző osztályparancsnokság Veszprémben (a 4/II. bombázóéból); a vadász kiképző repülőosztály-parancsnokság Tapolcán a 4/I. bombázórepülő-osztályparancsnokságból; a megfigyelő kiképző repülőosztály-parancsnokság (Székesfehérvár) a 3/II. bombázóosztály-parancsnokságból; a műszaki repülő kiképző osztályparancsnokságot Budapesten a műszaki kiképző repülőszázad parancsnoki karára támaszkodva, a nyíregyházi híradó kiképző repülőosztály-parancsnokságot a 2/I. vadászrepülő-osztályparancsnokság bázisán, s végül a fegyver- és bombakiképző repülőosztály-parancsnokságot Székesfehérvárott a század állományának felhasználásával hozták létre.

A repülőosztály-törzsekben 7 ht. tiszti repülő-hajózó helyet rendszeresítettek. A repülőosztály általában 1—2—4 repülőszázadból, üzemi alosztályból (csoport) és osztálytörzsből épült fel. Az osztályok személyi állománya különböző volt. A távolfelderítőé 225, a vadászé 217, a vadász gyakorlóé 213, a bombázógyakorlóé 225, a közelfelderítőé 221 és a felderítő gyakorlóé is 221 főben került rögzítésre.

Az új szervezési intézkedés nem kímélte a századokat sem. A megmaradók helyőrsége nem változott, csak feladata, illetve elnevezése. Így lett az 1/1. vadászrepülő-századból 1/1. vadász gyakorló repülőszázad, az 1/3—4. vadászszázadból 5/1—2. vadászrepülő-század, míg a 2/3. vadászrepülő-századból a 2/1. vadász gyakorló repülőszázad. Ezzel egyidejűleg megszűnt az 1/2., 2/1—2., valamint a 2/4. vadászrepülő-század.

A bombázórepülő-erő még inkább meggyengült. Itt csak a kecskeméti 3/3—4. bombázórepülő-századokat irányították át Debrecenbe, s hozták létre belőlük a 3/1—2. bombázó gyakorló repülőszázadokat. Ugyanitt alakult meg az eddigi 3/5. bombázószázadból a 4/1. bombázórepülő-század. A többi alegységet (3/1—2., 6., 4/1—4. bombázórepülő-század) megszüntették.

A felderítő repülőszázadok is jelentős változáson mentek át. A szegedi V. közelfelderítő és a debreceni VI. közelfelderítő századok Kecskeméten álltak fel a kivonuló ezred 3/1—2. közelfelderítő századaiként. A VIII. és X. közelfelderítő századból alakult meg a 4/1—2. felderítő gyakorló repülőszázad, a Légi Felderítő Kiértékelő Csoportból pedig az 1/3. távolfelderítő század. Ezzel párhuzamosan felszámolták az I—IV., VII. és IX. közelfelderítő századokat. Az 1/2. távolfelderítő századot azzal szüntették meg, hogy később kerül felállításra.

A szombathelyi harckiképző repülőszázadok Börgöndre, Veszprémbe, illetve Tapolcára áttelepülve ikreződtek és hadrendi számot kaptak.

Ezek voltak a leglényegesebb hadrendi változások, a többi az 1. sz. mellékletről (66—67. o.) leolvasható.

A századok pilótaállományát egységesen 4 tiszten, 8 altiszten és 4 hadapródban rögzítették. Az összlétszám (l. az 1. táblázatot a 69. oldalon) a következőképpen alakult: távolfelderítő 67, közelfelderítő 35, vadász 19, bombázó 55

¹⁴ Uo — 1941/41000.

és szállító 47 fő. A századok repülőgép-állománya is egységes volt: 9+3 (hadí + tartalék), valamint 4+2 (gyakorló+műrepülőgép), összesen 18.

Az ejtőernyős zászlóalj törzsből, három ejtőernyős századból, egy repülő szállítószázadból és üzemi alosztályból állt. Az ejtőernyős század törzsből, három golyószórós, egy-egy géppuskás, nehézgéppuskás, gránátvető, műszaki és híradószakaszból épült fel. A 342 fős század 342 puskával (csak békében), 342 pisztollyal, 296 géppisztollyal, 15 golyószóróval, 4—4 géppuskával, nehézgéppuskával és gránátvetővel, valamint 7 lángszóróval rendelkezett.

A repülő akadémia I—III. évfolyamán 26, 34 illetve 25, míg a repülő hadaprotiskola I—II. évfolyamán 72—72 fő tanult.

Az intézkedés szerint a légierő 597 katonaállományú tisztjéből és tisztjelöltjéből 470 volt repülőtiszt. Ez egyrészt nem pontos, másrészt pedig jelentős visszalépést tükröz. Ugyanis eredetileg a 41.000 intézkedés „A” mellékletében a honvédség 9452 katonaállományú tiszti, tisztjelölti helyéből 1153-at adtak a légierőnek. Ezt azonban — bár az összállományt csak négyvel — a légierő vonatkozásában 561-re, tehát közel a felére csökkentették. Hasonló, ha nem is ilyen durva „lefარagásról” tanúskodik a „C” melléklet, amely a csapatlegénység elosztását tartalmazta. Eredetileg a 201 241 főből 19 332-vel részesedett volna a légierő. Amikor azonban a honvédség legénységi állományát 197 567-re redukálták, a légierőnek már csak 15 121 jutott. Ez akkor is hanyatlás a tervezett állományhoz képest, ha — a 70. oldal táblázatát (2. táblázat) tekintve — ennek ellenére nem kismérvű az előző évihez viszonyított növekedés!

1. sz. táblázat

A repülőszázadok állományának változása (1941—1944)

Század	Szervezési év	Szd-ok száma	Ht. főti.	Hajózó-áll.	Összlét-szám	Rg.-állomány
KF.	1941/42.	6	2	34	35	9+3+4+2
	1942/43.	4	2	55	60	9+3+4+2
	1943/44.	4	2	55	60	9+3+4+2
TF.	1941/42.	2	2	66	67	9+3+4+2
	1942/43.	2	2	91	96	9+3+4+2
	1943/44.	2	2	91	96	9+3+4+2
V.	1941/42.	6	2	18	19	9+3+4+2
	1942/43.	10	2	19	24	9+3+4+2
	1943/44.	13	2	19	24	9+3+4+2
B.	1941/42.	5	2	54	55	9+3+4+2
	1942/43.	6	2	73	78	9+3+4+2
	1943/44.	10	2	73	78	9+3+4+2

A légierő állományának változása (1941—1944)

Szervezési év	RENDSZERESÍTETT										
	Ht. ti.	Legs.	KF.	TF.	V.	B.	Össz.	Tábori	Gyak.	Mű-	Össz.
	állományú		század					repülőgép			
1941/42.	561	15121	6	2	6	5	19	228	57	38	323
1942/43.	779	20082	4	2	10	6	22	327	408	34 („Egyéb”)	769
1943/44.	945	24290	4	2	13	10	29	392	432	40 („Klgs”)	864

Mint látható, a Magyar Királyi Légierő éppen a második világháború kiszélesedésének, Magyarországnak a Szovjetunió elleni háborúba történő belesodródása időszakára vált a leggyengébbé. Éppen akkor, amikor olyan ellen-séggel kerültek szembe, amellyel korábban nem is számoltak. Hogy ennek el-lenére — különösen a vezérkar — mindent megtettek a háborúba való bekapcsolódásért, azzal magyarázható, hogy a korábbi hatalmas német sikerek alapján vitathatatlanak tartották a gyors győzelmet, melyből a magyar ural-kodó osztály is részesülni szándékozott. Úgy vélték, ilyen fegyveres erővel, s ezen belül ilyen légierővel is képesek megoldani a rájuk háruló feladatokat.

Az ilyen körülmények közötti hadüzenet kísértetiesen emlékeztet a vezérkar korábbi főnökének, Rátz altábornagynak a felfogására, amit 1938. február 3-án a „Huba” hadrenddel kapcsolatban fejtett ki: „Támaszkodva a baráti államokra, a »Huba« fr. (felriasztási — Sz. M.) hadrendbe csak annyi repülőalakat állított be, amennyi nagy egészségben véve a háború első hetében szükséges. Utánpótlást az említett baráti államokból gondolja megoldható-nak.”¹⁵ Azóta azonban eltelt 3 év, s Werth gyalogsági tábornoknak és vezérka-rának már voltak konkrét ismeretei, hogy pl. a légierő fejlesztése terén meny-nyire lehet támaszkodni a szövetségesekre, különösen a németekre! Bár az is igaz, hogy Werth Henrik eleve kis erőkkel szándékozott részt venni — az ál-tala is rövidnek ítélte — hadjáratban, s ennek során nem is számolt különö-sebben a magyar légierővel.

E szervezés szerint *nem a bekövetkező háború volt a döntő, hanem az 1943-ra elérendő állapot.* A repülőszázadok harci ereje azonos maradt az előző évi-hez viszonyítva, sőt a felderítő századoké még négyel csökkent is. A kivonuló ezred állományában alig hét harci repülőszázad található, ebből is mindössze egy bombázószázad. A vadászosztályt pedig lényegében nem is lehetett kivo-nulónak tekinteni, mert feladata — a légvédelmi hadtesttel együttműködés-ben — Budapest légvédelmének ellátása volt! A kiképződandár alapvető ren-deltetése pedig a nevében foglaltatott, megint csak 1943-ra függesztve a te-kintetet. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozni kell, nem az a baj, hogy végre meg-próbáltak megfelelő feltételeket teremteni a későbbi fejlődéshez,¹⁶ hanem az a *bűnös felelőtlenség*, hogy ezzel háborúba mertek bocsátkozni egy — ha még-oly gyengének is vélt — nagyhatalom, a Szovjetunió ellen! Rövidesen azonban a háború — a kezdeti hatalmas veszteségek után magára találó Vörös Had-sereg fokozódó ellentevékenysége — kikényszerítette, hogy a repülőandár ki-képzőosztályait is egyre inkább alkalmazzák a hadműveletekben. A légierőre szintén vonatkozik Mészöly Elemér vezérőrnagy visszaemlékezése — 1942—1943-ban az 1. vkf. osztály vezetője, 1943—44-ben a megszálló hadsereg ve-zérkari főnöke, s mint ilyen tapasztalhatta —, miszerint: „Még súlyosabb lett a helyzet, amikor Magyarország belépett a háborúba. Ekkor már az eredeti terv szerinti hadrendfejlesztés szóba sem jöhetett. Az egymást követő ese-mények rögtönzésekor és kényszermegoldásokra készítették a katonai vezetést. Amikor pedig a harctéri helyzet Németország és szövetségesei részére súlyos-ra fordult, a szervező tevékenység főképpen a még ütőképes alakulatok harc-készségének a fenntartására szorítkozott.”¹⁷

¹⁵ Uo. — 1938/9083.

¹⁶ Mint ahogy ezt a vkf. 1. osztály javasolta, hangsúlyozván, hogy a kiképzés érdekében fel kell oszlatni a táborig alakulatokat, s ennek megfelelő számvetéssel rögzíteni a végleges „H—III.” hadrendet. HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5166.

¹⁷ Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920—1945). Kiadta és sajtó alá rendezte: *Dálnoki Veress Lajos*. München, 1972. 87. o.

Ebben a szervezésben kitapintható az elmúlt időszak több vitájának eredménye, bizonyos nézetek kikristályosodása, formába öntése. Így pl. korábban nagy dilemmát okozott, mi legyen a legmagasabb csapatvezetési egység: az ezred-é, vagy az önálló osztály? A szakajtó is ezt határozta meg pályázati témaként.¹⁸ Mint láttuk, Kenesse altábornagy szintén az osztályszervezet mellett tette le korábban a voksot.¹⁹ Az 1941. évi Repülőszabályzat, bár nem tagadta az ezred létjogosultságát, amikor úgy rögzítette, hogy: „A *hajózó csapat csapatteste az ezred, vagy önálló osztály*”, nem sokkal később azt is ki mondta, hogy: „Az *osztály* a harci repülőerőknek harcászati szempontból fontos egysége, amely rendszerint alkalmazási egységet képez.”²⁰ Ez a nézet is közrejátszott az ezredparancsnokságok eltörlésében.

A személyi feltételeken szintén igyekeztek javítani a légierő felső vezetésében. Kenesse altábornagynak sem a képességei, sem emberi magatartása nem tette lehetővé, hogy továbbra is betöltse ezt a magas beosztást. Ezért 1941. június 1-jével Rákosi Béla altábornagyot, a légvédelmi tüzér gyakorló- és kiképzőtábor volt parancsnokát kinevezték a légierő parancsnokának ideiglenes helyettesévé.²¹ Azonban vele kapcsolatban is lehet egy olyan kifogás, hogy — mint annyi vezetője a magyar légügynek — ő sem volt repülőtiszt. Ez az ellenszenv érződik ki az egykori pilóta Rákosival kapcsolatos értékeléséből is, mivel Veszényi János szerint az új légierő-parancsnok „aki kívülálló lévén, aligha lehet tájékozott a Légierő dolgaiban, tehát nem is tud semmilyen csodaszert ajánlani, helyette — mert az könnyebb — bírál...”²²

A szervezés terén tapasztalható kapkodás továbbra sem szűnt meg. A IV. csoportfőnökség június 23-án adta ki tájékoztatóját a légierő pillanatnyi, az 1941. október 1-jére vonatkozó és 1943. október 1-jére tervezett békehadrendjéről²³, de július 15-én már vissza is kérte, „Miután ezen a hadrenden változtatásokat kell még keresztül vezetni...”²⁴ Eközben azonban a légügyi főcsoportfőnök megküldte „A m. kir. honvéd légierő és a központi vezetés vezető szerveinek átszervezésé”-re vonatkozó javaslatát²⁵ a vezérkar főnökének. A második változat elkészítésének az képezte alapját, hogy a légierő parancsnoka szerint a vezető szervek nem voltak szervezetszerű feladataiknak megfelelően kiépítve. Hiányzott a légierő II. fokú anyagi és építészeti hatósága, a hajózó- és műszaki személyzet központi nyilvántartása. Ismét törvénytelennek ítélte — akárcsak a 30-as évek végén —, hogy az elrendelés, végrehajtás és ellenőrzés egy kézben összpontosult. Gondot okozott a meglevő szervek kiépítettségi s feltöltöttségi foka is. Újabb 131 fő beállításával, néhány osztály megszüntetésével illetve kettéválasztásával szándékozott megoldani a fenti nehézségeket. Csak azt nem lehetett tudni, hogy miből, hiszen július közepén a légierő tisztikara 368 ht. és 116 próbaszolgálatos tisztből áll.²⁶

1941 július végén kiadták — a korábban pontosításra visszakért — hármás békehadrendet.²⁷ Ez lényegében azonos volt a — módosításokkal még — ér-

18 *Magyar Katonai Szemle* (a továbbiakban: MKSz) 1941/2. sz., 314. o.

19 HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5013.

20 Repülőszabályzat. Hadtudományi Könyvtár (a továbbiakban: Ht. K.) Sz-334. 11. o.

21 HL HM Eln. 1. a. — 1941/40810., HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5573. és HL Vkf. Hdm. Csfség—1941/527.

22 *Veszényi: i. m. V. fej. 33. o.*

23 HL Vkf. Eln. 1. — 1941/5630.

24 Uo. — 1941/5800.

25 Uo. — 1941/5672.

26 Uo. — 1941/6048.

27 Uo. — 1941/5908.

vényben lévő 40 000-sel, az 1941. november 1-től tervezett pedig a 41 000-sel. Itt rögzítették az 1943. november 1-jére elérendő hadrendet is,²⁸ melyben a hadsereg-szintű légielőrepülőhadtestre, felderítő-dandárra, légvédelmi hadtestre és kiképződandárra, valamint egy ezredszintű repülőterépitő csoportra tagozódott volna. A repülőhadtest két dandárjába 2—2 vadászosztály (3—3 század) és 2—2 bombázóosztály (2—2 század), egy dandáron kívüli bombázóosztály (2 század), egy felderítőszázad, valamint az ejtőernyőezred (3 zászlóalj + szállítóosztály) tartozott. A felderítődandárt egy önálló távfelderítő osztályból (3 század), a három hadsereg 1—1 felderítőosztályából (3—3 század) és a gyors seregest felderítőosztályából (2 század) szándékoztak felállítani. A légvédelmi hadtest állományába szervezték az 5. vadászrezdet (3 osztály, 8 század). A kiképződandárt azonosra tervezték a 41 000-éval, mindössze annyi különbséggel, hogy a harc kiképző ezred osztályait 3—3 századra szándékozták bővíteni. Tehát 68 század tartozott volna a Légierő Parancsnokság alá.

Ez azonban egyelőre még csak terv volt, pillanatnyilag az 1941. évi feladatokat kellett megoldani. Veszényi János szerint: „De már 1941. nyarán kiderült, hogy a »tavaszi nagytakarítás« nem volt célravezető. Az ekkor eltávolított repülőtisztok egy részét vissza kellett venni.”²⁹ Ennek megfelelően Szentnémedy Ferenc vk. ezredest nevezték ki 1941. augusztus 1-jével IV. csoportfőnökké, bár ugyanakkor a légielőparancsnokává nem repülőszakembert, hanem Rákosi Béla altábornagyot véglegesítették, megszüntetve az „ideiglenes helyettes”-i címét.³⁰ Kenesse Waldemár altábornagyot 1941. november 1-jén ismét nyugdíjazták. A repülőket erősítendő Bánfalvy István vk. ezredes került a repülő kiképződandár élére.³¹

Augusztus elején továbbfejlesztették a Légügyi Főcsoportfőnökségnek az előző tanulmányban az 1941. január 15-i anyaggal kapcsolatban részletezett szervezetét is. A IV. Csoportfőnökséget egy 37. (katonai elvi) osztállyal bővítették, ezzel a légielő vonatkozásában minden elvi és szervezési ügyet átvett a HM 1. a. osztálytól. Az V. Csoportfőnökség 32. osztályát kettéosztották, s létrehozták a 32/a. (rep. anyagi) és a 32/b. (rep. felszerelés, rep. eu.) osztályokat. A VI. Csoportfőnökség 35. osztályán belül megalakult egy légvédelmi alosztály. A főcsoportfőnökség összlétszáma 317-re emelkedett.³² Ezzel párhuzamosan folyt a Repülőterépitő Csoport Parancsnokság (Rép) felállítása is.³³

1941 szeptemberében az ejtőernyős zászlóalj sorlegénységének is 3 évre növelték a tényleges szolgálati idejét.³⁴

A légielő új szervezetének az intézkedés szerinti megvalósítását elhelyezési nehézségek is gátolták. Ennek következtében egy november 22-i rendelet³⁵ arról intézkedett, hogy átmenetileg Budaörs helyett a budapesti „Ferenc József” lovassági laktanyában (ma a rendőrezred Kerepesi úti laktanyája) kap helyet a kivonuló repülőezred-parancsnokság, s ugyanitt (Budatétény helyett)

28 Uo. — 1941/6048.

29 Veszényi: i. m. V. fejt. 50. o.

30 HL Vkf. Hdm. Csfség — 1941/625.

31 Veszényi: i. m. V. fejt. 51. o.

32 HL HM Eln. 1. a. — 1941/41000 (HM Eln. o. — 1941/53850 és 79202), HL Vkf. Eln. 1. — 1941/6103, valamint HL Vkf. Hdm. Csfség — 1941/657 és 831.

33 HL HM Eln. 1. a. — 1941/47042.

34 HL Vkf. Eln. 1. — 1941/6187.

35 HL HM Eln. 1. a. — 1941/41000 (HM Eln. 37. — 1941/130560).

a repülőhíradó-zászlóalj. A műszaki repülő kiképzőosztály helyőrsége is ideiglenesen Újvidék lett, s nem Budapest.

1941. december 16-án bekövetkezett — a szinte „menetrendszerű” — újabb visszatáncolás, módosítás, mégpedig a távlati (1943-as) elképzelésben. Ezen a napon adta ki a 37. osztály a „H—III/I.” repülő és ejtőernyős békehadrendet.³⁶ Hat hónap sem telt el az ez irányú elképzelések közzététele óta (l. a 28. jegyzetnél leírtakat), s máris csökkentették a tervezett erőket. Így a korábban vázoltaktól eltérően mégsem ejtőernyős ezred, hanem zászlóalj felállítását tervezték; a felderítődandár állományában a hadseregek felderítőosztályait 2 századosokra csökkentették. A Rép-et Légügyi Főcsoportfőnökség közvetlenné javasolták szervezni. Az 5. vadászvezred 8 százada megmaradt, csak a 8/1. századot a 6. osztály állományába olvasztották. A bombázó kiképzőosztály századait eggyel csökkentették, s az egyikből bombázó, a másikkól zuhanóbombázó (zubo.) kiképzőszázadot javasoltak létrehozni. A felderítő kiképző- és megfigyelő kiképzőosztályok állományát is 2—2 századosra csökkentették, ugyanakkor létrehoztak egy hasonló erejű vakrepülő kiképzőosztályt.

1942 elején újabb nem várt események nehezítették a szervezeti tökéletesséssel kapcsolatos elgondolások megvalósítását. Az 1941. december 6—1942. január 5-e között lezajlott moszkvai ellen-, majd az ennek sikerét továbbfejlesztő általános támadás hamarosan érezte hatását. A moszkvai ellentámadás rendkívüli jelentősége abban rejlett, hogy a II. világháború során először ragadták ki a hadászati kezdeményezést a német szárazföldi haderő kezéből. Ennek közvetlen következményeként előbb Ribbentrop külügyminiszter, majd Keitel vezértábornagy, a német véderő-főparancsnokság (OKW) főnöke már 1942 januárban megjelent Budapesten és maximális erőfeszítést követelt magyar szövetségesüktől. Ribbentrop január 6. és 9. közötti tárgyalásainak eredményeként Horthy kormányzó és Bárdossy miniszterelnök — ha nem is adta a kért teljes haderőt —, megígérte, hogy „hajlandó lehetőségeinek legszélső határáig elmenni azaz a hadjáratban az eddiginél lényegesen nagyobb erővel részt venni.”³⁷ Ezt követően Keitel vezértábornagy „nem egészen simán lezajlott tárgyalásainak” eredményeként a magyar fél hozzájárult ahhoz, hogy 1942 tavaszán három hadtestet, egy erős gyorskötéléket és később még egy könnyű hadosztályt vet be a Szovjetunió ellen. Ezen kívül öt dandár marad biztosító kötelékként a megszállt területeken.³⁸

E megállapodások természetesen követelményeket támasztottak a légierővel szemben is. Éppen ezért Horthy Miklós 1942. január 28-i döntése alapján a 37. osztály kiadta az „Intézkedés a repülő akadémia 4 évről 3-ra való csökkentésére és a hdp. (hadapród — Sz. M.) iskola átmeneti megszüntetésére” tárgyú rendeletét.³⁹ Ennek lényege, hogy a két intézmény helyett átmenetileg csak a kassai repülőakadémián képeznek ki repülőtiszteket. Ide csak azok a középiskolai végzettségűek vehetők fel, akik az I. fokú repülő kiképzésen megfeleltek. A növendékek az I—II. évfolyamot a repülő karpaszományosokkal együtt a légierő csapatiskolaiban töltik. A III. évfolyamot a ht. tisztjelöltek az akadémián végzik, ahol a súlyt az elméleti katonai és repülő kiképzés

36 HL Vkf. Eln. 1. — 1942/4009.

37 A Wilhelmstrasse és Magyarország. Összeállították és sajtó alá rendezték, a bevezető tanulmányt írták: *Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkowszky Lőránt, Juhász Gyula.* (A továbbiakban: A Wilhelmstrasse ...) 1958. 647. o.

38 Uo. 648. o.

39 HL Vkf. Eln. 1. — 1942/4335.

zésre helyezik. A század- és osztályparancsnoki beosztáshoz szükséges ismereteket külön (4—6, illetve 3—4 hónapos) tanfolyamon kapják meg, ha a ki-nevezések aktuálisakká válnak. A tiszti utánpótlás meggyorsítása érdekében lehetővé tették, hogy a II. évfolyamot sikeresen elvégző karpaszományosok is pályázhassanak. Úgy ítélték meg a helyzetet, hogy a II. éves karpaszományosok 30—35⁰/₀-a élni fog a lehetőséggel, s ezek 1942 őszén vezényelhetők lesznek az akadémiára. A 160 I. évfolyamosból 80 karpaszományosot terveztek 1943 őszén akadémiára küldeni. Jelentősen növelték a beiskolázandók számát is: 1942-ben 120 fő felvételét írták elő az I. évfolyamra.

Az akadémia tehermentesítése érdekében — ugyancsak átmenetileg — a repülő megfigyelőtiszteket a földi erőkből tervezték pótolni, mégpedig 1942-ben 40, 1943-ban 50 és 1944-től 60 főt évente.

A hadapródiskola megszüntetése következtében az elméleti év végével az I—II. évfolyamos növendékeket a földi erők ilyen jellegű intézményeibe helyezték át azzal, hogy a IV. év sikeres befejezése után visszakerülhetnek a légierőhöz.

Mindezek alapján az akadémiát kivonták a Légügyi Főcsoportfőnökség közvetlenek állományából és a Légierő Parancsnokságnak rendelték alá.

A tantervvel szemben olyan követelményt támasztottak, hogy az biztosítsa a következőket: a növendéket az I—II. évben teljes értékű „repülő harcossá” képezzék ki, legyen teljes értékű rajparancsnok, a II. évfolyam végén pedig — ha szükséges — hadrafogható.

Mindezek alapján a repülőgép-vezető ht. tisztek kiképzésének rendszerét a következők szerint tervezték megvalósítani:

— katonai előképzés: 14—17 éves korban a középiskolákban és levante-alakulatoknál (modellezés, vitorlázás), illetve 18 éves korban I. fokú kiképzés a Nemzeti Repülőalpnál;

— katonai kiképzés: repülő alapkiképzés (I. évf., 19. év); harckiképzés (II. évf. 20. év). Ezzel *hadrafogható* repülőgépvezetőkkel válnak, s ha a háború nem követeli bevetésüket, akkor 21 éves korban elvégzik az akadémiát (III. évf.). Ezt követően kb. 4 év csapatszolgálat után, a 25. év táján 4—6 hónapos századparancsnoki, majd újabb 7 év múltán kb. 32 évesen 3—4 hónapos osztályparancsnoki tanfolyam.

Azonban még ilyen körülmények között is csak 1945-re látták elérhetőnek a „H—III/1.” hadrend 430 fős szükségletének biztosítását. Pedig mindössze 5—6⁰/₀-os veszteséggel számoltak. Ennek oka, hogy 1941. november 24-ig a veszteség halottakban 14 (7 tiszt, 7 legs.) eltűntekben 2 tiszt, sebesültekben pedig 1 légénységi állományú volt „csupán”.⁴⁰

A háború eddig eltelt több mint fél éve egyéb feladatokat is adott az illetékeseknek: elemezni kellett a tapasztalatokat.⁴¹ Az 1942 február közepén végzett kiértékelés lényege, hogy nemcsak a repülőgépek voltak korszerűtlenek (csak harcászati feladatokra alkalmazhatók), hanem az I. gyorshadtest repülőparancsnokának szervezete, jog- és hatásköre is az volt. Részleteiben nem dolgozták ki működési szabályzatát, ami sok surlódásnak volt a forrása.

40 Uo. — 1942/4410.

41 Uo. — 1942/4338.

Ezért javasolták, hogy a jövőben csökkentett állományú seregtest-parancsnokságot hozzanak létre.

Az állomány feltöltését nehezítette, hogy a hadiüzemek a kiképzett szakszemélyzet jelentős részét felmentették. A leglényegesebb tapasztalatként azonban azt húzták alá, hogy a hajózszemélyzetet *már békében hadiállományon kell tartani*, mert a tartalékosok utáncépzése, gyakorlatban tartása nem megoldott. E megállapítás az 1. vkf. osztály szerint „olyan elvi jelentőséggel bír”, hogy a vezérkar főnökének hasonló értelmű döntése után az 1942/43. szervezési évre vonatkozó vezérkarfőnöki követelmények közé felveszi.

1942 márciusban Szombathelyi Ferenc vezérezredes — aki 1941. szeptember 6-ától töltötte be a vezérkarfőnöki állást — több feladatkört átruházott a légierő parancsnokára, s így a különböző Légierő Parancsnoksági osztályokra.⁴² Ennek megfelelően az I. osztály elvi alosztályának kellett javaslatot tenni a légierő békeszervezetére; előkészíteni — az 1. vkf. osztállyal egyetértésben — a légierő háborús, illetve a légvédelmi alakulatok hadművelési alkalmazását; végezni a honi légvédelmi és légi karhatalmi ügyeket. A kiképzési alosztály felelőssé tétetett a légierő csapat- és haderőn kívüli elméleti-gyakorlati kiképzéséért, valamint a csapatgyakorlatok és hadijátékok megtervezéséért.

A III. osztály „M” alosztályának javaslatokat kellett kidolgoznia a légierő hadiszervezetére, mozgósítására, valamint az országmozgósításra vonatkozóan, míg az anyagi alosztálynak a légierő fegyverzetével, felszerelésével, ellátásával, utánszállításával, illetve a hadművelési alkalmazás anyagi biztosításának kérdéseivel kellett foglalkoznia.

Ettől azonban sokkal nagyobb horderejű szervezési változások is előre vették árnyékukat. Alig 10 hónapja volt érvényben az az új szervezés, mely a légvédelmi hadtestet beolvasztotta a légierő állományába, amikor 1942. április 11-én Szombathelyi vezérezredes javaslatot tett Bartha Károly honvédelmi miniszternek,⁴³ hogy október 1-től sorolják ismét a földi erőkhöz ezt a seregtestet (akkori terminológia — Sz. M.). Így az egységes tüzér fegyvernem két csapatnemből állna: tábori és légvédelmi tüzérségből. A vezérkar főnökének indítványát a honvédelmi miniszter elfogadta, s tervbe vette megvalósítását. Erre hivatkozva küldte vissza május 11-én az 1. vkf. osztály átdolgozásra a Légierő Parancsnokság szervezeti határozványát is.⁴⁴

A szervezés tökéletesítésével kapcsolatos polémia nem csak a legfelsőbb szinten folyt. Balássy Miklós vk. százados a Magyar Katonai Szemle hasábjain fejtette ki azon véleményét, hogy a légierő nagysága nem indokolja az ezred, mint csapatvezetési egység létét, ez csak egy fölösleges, késleltető elem. Az osztály az, amely minden feladatot önállóan meg tud oldani, s egy-egy repülőter sem képes nagyobb erő elhelyezését biztosítani. „A most folyó háború tapasztalatai azt mutatják, hogy bármily nagy legyen is az a cél, amelynek leküzdése a légierőkre hárul, a legkivételesebb esetekben lehet csak a végrehajtás során egy időben osztályköteléknél nagyobb repülő egységet alkalmazni.”⁴⁵ Ez az a kötelék, amely parancsnoka által még közvetlenül vezethető. Mindezek alapján az osztályszervezés mellett tette le voksát. Ugyan-

42 Uo. — 1942/4593.

43 HL HM Eln. 1. a. — 1942/21923.

44 HL Vkf. Eln. 1. — 1942/4476.

45 Balássy Miklós: Milyen legyen a legmagasabb csapatvezetési egység a légierőknél, MKSz 1942/4. sz., 125. o.

akkor annak a véleményének is hangot adott, hogy egy katonai középhatalomnak — értsd alatta Magyarországot — legalább annyi seregtesttel (repülődandár) kell rendelkeznie, ahány hadserege van. Itt nem is az elképzeléssel, hanem az ország helyzetének és lehetőségeinek megítélésével volt a baj!

Időközben azonban megszületett az 1942/43. évi szervezési rendelet,⁴⁶ így a vita — lényegében a cikkben foglaltakkal összhangban — eldőlt.

Nagyon érdekes dolog tűnik szembe már az általános rendelkezések vizsgálatakor is. Az előző évek azonos okmányaitól eltérően, most a hadrendfejlesztés súlyánál nem a légierő fejlesztésére, hanem a *légvédelmi fegyverek* számának emelésére törekedtek. Itt rendelték el a légvédelem — korábbi formában jelzett — kiválását a légierő állományából.

Ugyanakkor a légierő fontosságáról — s egyben létszámhiányáról — tanúskodik az, hogy a mozgósított repülőalakulatok (beleértve az ejtőernyős és repülő híradó zászlóaljat, valamint a légierő gépkösi tanosztályát is) harmadéves, nem karpaszományos sorlegénységét nem lehetett leszerelni, hanem a honvédség ezen része 1942. október 10-től „hadiszolgálatra behívott tartalékosnak tekintendő.” A légierő ismét „védett alakulat” lett.

A légierő vezető szerveinél az egyik leglényegesebb változás az volt, hogy a HM IX. Csoportfőnökség szerveként megalakították a 17. r. (repülőgépipar-tervezés) osztályt és a 17. b. (repülőgépgyártási) alosztályt.

A Légierő Parancsnokság I. (vk.) osztályában működő kiképzési alosztályból egy V. (légierő kiképzési) osztályt hoztak létre, a III. („M” és anyagi) osztályon pedig egy repülő műszaki alosztályt. Ezeket az átszervezéseket azonnal végre kellett hajtani.

Jelentősebbek voltak a változások a dandárparancsnokságok szintjén (*l. a 2. sz. mellékletet, 78—79. o.*). A kivonuló repülőezred-parancsnokságot megszüntették, osztályait pedig — az ejtőernyős zászlóalj kivételével — alárendelték az újonnan létrehozott 1. repülődandár parancsnokának. Úgyszintén felszámolták a gyakorló repülőezred-parancsnokságot, alárendeltjeit a felállítandó debreceni 2. repülődandár állományába utalták. A kiképző repülődandár-parancsnokság létszámát — bár elvették tőle a korábbi gyakorlóezredet — az egyéb dandárparancsnokságokénak kétszeresében határozták meg, tekintettel a nagyobb kiképzési követelményekre. A repülőakadémia parancsnokát — repülőakadémiai ügyekben — a kiképző repülődandár parancsnokának helyettesévé nevezték ki.

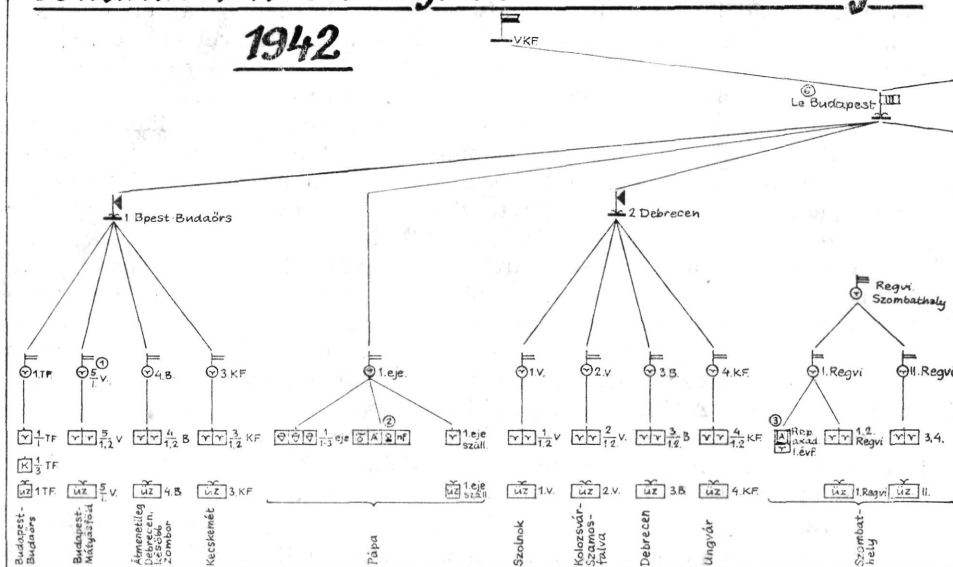
Az új szervezési intézkedés az eddigiek közül csak a harckiképző és szak-kiképző ezredparancsnokságokat hagyta meg, illetve a szombathelyi repülőgépvezető (Regvi.) osztályparancsnokságot ezredszintre emelte. A kassai repülőakadémiát ezredparancsnoksági jogkörrel a kiképző repülődandár parancsnokának rendelték alá.

Ezzel párhuzamosan létrehozta a 2. Regvi. osztályparancsnokságot, s mindkét osztály 2—2 századból állt, illetve az I. Regvi. osztály parancsnokának alárendelték még az I. évfolyamos akadémikus-századot is. Az ezredparancsnokságok szervezési és állománytáblája azonos volt. A börgöndi felderítő kiképzőosztályt 2. vadász kiképzőosztállyá szervezték át azzal, hogy itt a vadász, illetve zuhanóbombázó követelményeknek megfelelően kell biztosítani a kiképzést. A műszerrepülésben való rendszeres kiképzés céljából egy kétszáza-

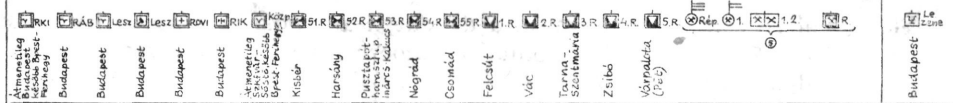
⁴⁶ HL HM Eln. 1. a. — 1942/42000.

A m.kir. honvéd légierők békehadrendje

1942

HM-Lü.fcsf. - közvetlenek:

- Megjegyzés:
- ① Az 1. v. rep. osztály lgv. együttműködés tekintetében a lgv. hdt. pság-nak van alárendelve
 - ② A jelenlegi eje szd-ok létszámából alakulnak meg
 - ③ Nevelési, fegyelmi és elméleti, valamint kik. ügyekben a rep. akadémia összes évfolyamát a rep. akadémia pk. (mint kik. dd. pk. h.) útján a kik. dd. pk.-on keresztül a le. pk.-nak vannak alárendelve
 - ④ Az akadémia II. évfolyama 1942/43. szervezési évben a Harckik. e. alakulatainál végzi a tanévét
 - ⑤ Elhelyezése később lesz megállapítva
 - ⑥ Átmenetileg a törzs. rep. szd.-ból áll fel.
 - ⑦ A le. pság-a Zubó vagy egyéb kiképzésre is felhasználhatja és ennek megfelelően átalakíthatja.

dos műszerrepülő kiképző repülőosztály felállítását rendelték el Budaörsön. A bombázó kiképzőosztályt bővítették a repülőakadémia II. évfolyamos századával. Az 1. és 2. vadászosztályok állományát egy-egy vadászszázaddal növelték. Az 1. repülődandár bombázóosztályánál is felállították a 2. századot.

Az osztályparancsnokságok szervezetét annyiban módosították, hogy most az osztálytörzsben csak a parancsnokság, a repülőpótkeret, az egészségügyi részleg és a gazdasági hivatal maradt, viszont kivált belőle repülőosztály-közvetlenként a törzsosztály, az időjelző állomás és a távbeszélőszakasz. Az osztályparancsnokságok szervezési és állománytáblázata egységes volt, mind a kivonuló (1. repülődandár), mind minden más osztályparancsnokságra vonatkozott.

A veszprémi 2. bombázó kiképzőszázadot 2. zuhanóbombázó kiképzőszázaddal

újonnan felállított egy-egy ejtőernyős géppuskás, ejtőernyős nehézfegyver, ejtőernyős árkász- és ejtőernyős távbeszélőszázaddal is. Változatlanul egy ejtőernyős szállítószázaddal rendelkezett. Az új ejtőernyős lövészsorozatban megmaradt három golyószórós és egy-egy gránátvető, illetve nehézpuskás szakasz, de elvették tőle műszaki és híradószakaszát. Így állománya kb. 30%-kal csökkent: 205 főből állt, s 205 pisztollyal, 171 géppisztollyal, 9 (ebből 3 állványos) +3 (tartalék) golyószóróval, 3+1 gránátvetővel és 3+1 nehézpuskával rendelkezett. Ugyanakkor a zászlóalj ejtőernyős géppuskás szakaszában 111 katonát, ugyanennyi puskát és pisztolyt, 77 géppisztolyt és 9+3 géppuskát rendszeresítettek. Az ejtőernyős nehézfegyver-sorozat a törzsből, valamint egy-egy aknavető, páncéltörő és légvédelmi géppuskás szakaszból épült fel, összesen 88—88 fővel, puskával és pisztollyal, 3+1 nehézgéppuskával, 2 aknavetővel és 2 páncéltörő ágyúval. Tehát tüzereje jelentősen — helyenként 20—30%-kal — csökkent.

Ami a légielőösszállományát illeti, az alábbi változás következett be az előző évihez képest: a honvédség 8058 tisztjéből (jelentős csökkenés!) 779 tartozott a légielőhöz. Ez nemcsak abszolút számban tekintendő jelentős (218 fő) növekedésének — *l. a 2. sz. táblázat összesítőjét, 70. o.* — hanem még nagyobbak, hiszen a légvédelmi hadtest tisztai állománya kikerült innen. Az ezen belüli hajzóállomány is 470-ről 690-re duzzadt. A honvédség sorlegénységének közel 15%-os növekedése mellett (238 822 fő) a légielő 30%-os, hiszen a szervezési intézkedés az előző évi 15 121 helyett 20 082-ben rögzítette állományát. Ennek a jelentős gyarapodásnak az a magyarázata, hogy a fokozatosan (1943-ra) végrehajtandó hadrendfejlesztés repülő hajzó és repülő földi szakképzett-ségű személyi szükségletének második részletét, mint rendszeresített állományt állították be e szervezési intézkedésbe. A harmadik részletet a következő évben tervezték megvalósítani, melynek eredményeként 100%-os tartalékot számdekoztak képezni.

A szervezési rendelet összesen 769 repülőgéppel számolt, amiből 327 volt hadi (75 közel- és 14 távolfelderítő, 132 vadász, 98 bombázó és 8 futár), 408 gyakorló és iskolagép, valamint 23 szállító, 11 pedig tantermi.

Ez az intézkedés tehát ismét nem hozott alapvető változást. A felső irányításban bekövetkezett módosítások nem érintették közvetlenül harcértékét, a repülőgépgyártás szervezésére és irányítására létrehozott szervek működése nem érezte azonnal hatását. Előrelépés, hogy az előző évinél is egyértelműbbé vált az osztályszervezés, így ezek egy-egy repülőterre települve jobban összeszoktak. Heppes Miklós őrnagy, éppen harci tapasztalatokra támaszkodva, hangsúlyozta, hogy „A repülőcsapat *telepítési egysége* elvileg az *osztály*, vagyis egy hadirepülőterre lehetőleg egy osztályt kell helyezni.”⁴⁷ E szervezésnek az is előnye volt, hogy az osztályparancsnok közvetlenül a dandárparancsnoknak volt alárendelve.

A vadászszázadok száma négyvel, a bombázóké eggyel nőtt, a felderítőké kettővel csökkent. Ezek a számok 66 illetve 20 %-os növekedést, valamint 30%-os csökkenést jelentenek, de valójában mégsem voltak jelentősek, hiszen lényegtelen egy világháború viharában, hogy egy ország 6 vagy 10 vadász-, 5 vagy 6 bombázó-, 6 vagy 4 felderítőszázaddal rendelkezik-e?! De pillanat-

⁴⁷ Heppes Miklós: Repülőtanulságok az orosz elleni háborúból. MKSz 1942/10. sz. 122. o.

nyilag ez nem jelentett gondot, hiszen a német sikereknek köszönhetően, a magyar csapatok is mind közelebb kerültek a Donhoz!

Ennek közvetlen következménye az volt, hogy 1942 június utolsó és július első napjaiban megérkezett Ukrajnába a szolnoki 1. vadászosztály parancsnoksága, az 1/1. vadászszázad (11 „Héja-I”), a debreceni 4. bombázóosztály-parancsnokság, a 4/1. bombázószázad (12 „Ca-135 bis”), a kecskeméti 3/2. közfeldերítő század (12 „He-46”), az 1. távfelderítő osztály parancsnoksága az 1/1. távfelderítő századdal (2 „He-111”) és az 1/3. kiértékelő századdal, valamint az 1. szállítószázad („Ju-86”, „Fw-58”, „Ca-101” szállító-, valamint „Bü-131”, „Ar-96” és „Fi-156” típusú futárgépekkel). Pár nap múlva követte ezeket a kolozsvári 2/1. vadászszázad (11 „Héja-I” és 2 „Bü-131”).⁴⁸

Az iratokat tanulmányozva tanúi lehetünk annak, hogy továbbra sem sikerült minden szakközegnek megfelelő, elfogadható szervezetet kialakítani. Jellemző erre az, hogy az 1942/43. évi szervezési intézkedés még Horthy Miklós előtt lehetett, amikor a légierő vezérkara már újabb csapatszervezési javaslattal ostromolta a honvédelmi minisztert, aki e módosítással *teljes mértékben egyetértett*, de mivel a kormányzó időközben már jóváhagyta a 42 000-es intézkedést, nem tudta érvényesíteni az elképzelést. Ez csak a harci repülőszázadok személyi és repülőgéppállományának rovasára lett volna megvelősíthető. Ígéretet tett viszont arra, hogy 1943. március 1-jei hatállyal beállítja az „M” hadrendbe.⁴⁹ Tehát sem a légierő vezetése, sem a honvédelmi miniszter nem tudott kidolgoztatni, elfogadtatni egy olyan változatot, amely akárcsak néhány hétig, hónapig megfelelt volna, ne szorult volna azonnali módosításra!

A szovjet fegyveres erők sztálingrádi védelmi hadművelete egyre nagyobb erőfeszítésekre kényszerítette a támadó erőket. Ennek következtében a német hadvezetés érdekében állónak ítélte, hogy „kölcsonzéssel” növelje a magyar erők lehetőségeit.⁵⁰ Bár ezek a gépek korszerűbbek voltak azoknál, amiket lecseréltek, vagy pótoltak, mégsem járultak lényegesen hozzá a magyar légierő egészének korszerűsítéséhez, hiszen *csak a hadműveleti területen álltak rendelkezésre!*

Az események egyéb gondokat is teremtettek. A háború elhúzódása, a Németország és szövetségesei elleni bombázások felvetették Budapest légvédelme tökéletesítésének szükségességét is. Így 1942 szeptemberében a Repülő Kísérleti Intézet a légügyi főcsoportfőnök parancsára javaslatot dolgozott ki az éjszakai vadász kísérleti repülésekre.⁵¹ Ehhez 8 önként jelentkező kiváló pilótát, 6 kifogástalan „Ar-96” repülőgépet „Patin” iránytűvel felszerelve, 2 „Ju-86”-ot, valamint rádióval és irányvevővel ellátott 2 „Fw-58” repülőgépet kértek biztosítani. A honvédelmi miniszter szeptember 23-án azzal a megjegyzéssel továbbította e javaslatot a vezérkar főnökéhez, hogy a várhatóan növekvő bombázásokkal szemben így emelhető a légvédelem a „kor színvonalára”. Ezért kérte Szombathelyi vezérezredest, hogy „még a jelenlegi korlátolt anyagi adottságok mellett is” indítsa be a kiképzést.

⁴⁸ Csanády Norbert—Nagyváradai Sándor—Winkler László: A magyar repülés története. Bp., 1977. 235—236. o. Meg kell azonban jegyezni, hogy a szerzők tévedtek, amikor azt állították, hogy ezen alakulatok összefogása érdekében állították fel a 2. repülődandárt. Ugyanis a Repülőcsoport parancsnokságtól a 2. rep. dd. pság csak 1942. október 15-én vette át a kivonuló rep. alakulatok vezetését. L.: HL Vkf. Eln. 1. — 1943/4571.

⁴⁹ Uo. — 1942/5244.

⁵⁰ Csanádi—Nagyváradai—Winkler: i. m. 236. o.

⁵¹ HL Vkf. Eln. 1. — 1942/5598.

A létszám gondok megoldására továbbra is csak vérszegény kísérletek történtek. Szinte felfoghatatlan, hogy milyen eredményt vártak attól a rendeletől, amely felhívást adott ki a ht. állományba való pályázatra, de a légierőhöz csak 4 (sic!) próbaszolgálatos bevonultatását engedélyezte.⁵² Vajon mit reméltek ettől a — ha mind megfelel — 4 tisztől? Milyen alapvető hiányosságot szüntettek volna meg? Hiszen jóval többre lett volna szükség! Ez tűnik ki abból a kérésből is, amit a hadműveleti területen tartózkodó légierő vezetői intéztek 1942 novemberben a 2. hadsereget megszemlélő új honvédelmi miniszterhez, Nagy Vilmos vezérezredeshez.⁵³ Ennek az volt a lényege, hogy a 2. HDS. 4 vadász-, 4 bombázó-, 2 zuhanóbombázó-, 1 távolfelderítő és 2 szállító repülőszázadra tart igényt. (Tehát a 42 000-ben jóváhagyott hadrend vadászszázadainak 40, bombázóinak 100, közelfelderítő-alegységeinek 25, távolfelderítő századainak 50%-ára. Arról nem is beszélve, hogy zuhanóbombázó-századot eleve csak egyet terveztek felállítani!).

A kint lévők megítélése szerint az általuk kért kötelékek személyzete otthon rendelkezésre áll, a repülőszakanyagok zömét pedig a német fél fogja biztosítani, az átképzések már folyamatban is vannak. Ennek az igénynek a teljesítését legkésőbb 1943 tavaszára kérték teljesíteni, mivel a létszámhiányt „eddig is vérrel kellett megfizetni. Ma a hds. légi téren az ellenségnek van kiszolgáltatva, amely egyre tevékenyebb.” Az 1. vkf. osztálynak viszont az volt a véleménye, hogy ekkora állományt 1943-ban nem tudnak biztosítani, illetve ha ezt tennék, a hátszágban minden kiképzés megszűnne. Ez az érvelés azonban csak a tények leplezését szolgálta. A repülőkötelékek visszatartásának — akárcsak a páncélosokénak — valódi oka a Romániával szembeni állandó készenlét biztosítása volt.

Mindössze annyi történt, hogy 1942 decemberében az 1/1. illetve 2/1. vadászszázadok felváltására kivezényelték az 5/1. V. osztály-parancsnokságot és az 5/2. (tehát Budapest légvédelmét ellátó egyik) vadászszázadot „Héja-I” gépeivel.⁵⁴ Mint látható, itt is az történt, hogy két alegység helyett küldtek ki egyet.

A Nagy Vilmoshoz folyamodó tisztetek nem is sejtették, hogy a tavaszi terminus késői lesz, mert az addigi „vérrel fizetés” eltörpül a rövidesen bekövetkező rettenetes áldozatok mellett.⁵⁵ Hiszen a hamarosan megindult sztálingrádi ellentámadás sikerének kibontakozása megteremtette az osztrigozssz—rosszosi hadművelet feltételeit, melynek eredményeként megsemmisült a 2. HDS. nagy része. E hadművelet során a 2. repülőandár és földi alakulatai felszerelésének 78%-a elpusztult. Megsemmisült 36 repülőgép, az összállomány 49,3%-a.⁵⁶

A sztálingrádi győzelemmel döntő fordulat következett be a II. világháború menetében, de a Magyar Királyi Légierő fejlődésében is. Az itt elszenvedett jelentős veszteségek döbentették rá a résztvevőket a maguk valóságá-

52 Uo. 1942/5548.

53 Uo. — 1942/5848.

54 Csanádi—Nagyvárad—Winkler: i. m. 236. o.

55 Pedig az 1941 június—1942. szeptember közötti időszakban a légierő vesztesége viszonylag alacsony volt. Összesen 53 főt veszített, melynek 79,3%-a hivatásos, 20,7%-a pedig tartalékos volt. HL Vkf. Eln. 1. — 1943/4679.

A veszteségek 1942. december 31-ére jelentősen nőttek és a következőképpen változtak: 1941. június 22-től a légierő összesen 56 tisztet és 75 legénységi állományút veszített, valamint egy ejtőernyős tisztet és 1 ejtőernyős sorkatonát. Bár ezek az összveszteségen belül eltörpültek, hiszen azon belül mindössze — az előbbi sorrendben — csak 1,149; 0,199; 0,03; 0,003%-ot tettek ki, a kislétszámú légierőn belül mégis jelentős volt a 133 kiképzett katona elvesztése. L.: HL Vkf. Eln. 1. — 1943/6165.

56 Csanádi—Nagyvárad—Winkler: i. m. 236—237. o.

ban, mivel is járhat a háború. A termelési és beszerzési lehetőségek nem voltak képesek pótolni a veszteségeket és megfelelni a fejlesztési követelményeknek. Így 1943-ban a tervezettnél sokkal visszafogottabbakká váltak a szervezési próbálkozások.

A hadművelleti területen lévő megcsappant állományú századokkal nem lehetett komoly feladatokat megoldani. Ezeket részben kivonták, részben a németek próbálták repülőgéppel ellátni. Ennek érdekében 1943 márciusában megkezdték az 5/2. vadászszázad személyzetének átképzését „Me-109G-2” típusra. Így áprilisa ez, valamint az 1/1. század bevethető állapotba került. Ugyancsak áprilistól alkalmazták — német vadászvezred alárendeltségében — a Franciaországban „Ju-88” típusra átképzett 4/1. bombázószázadot. Az 1943 márciustól hadművelleti területen lévő kecskeméti 3/1. közelfelderítő század „Sólyom” típusait is fokozatosan felváltották Focke Wulf „Fw-189”-kel.⁵⁷

Az első, szervezéssel kapcsolatos lépések 1943 nyaráig vártak magukra. A légierő parancsnoka június 8-án intézkedett az 5/1. vadászrepülő-század feladatkörének átadása-átvétele tárgyában.⁵⁸ Ennek lényege az volt, hogy az 5/1. vadászszázad éjszakai vadász kísérleti századdá történt átszervezése folytán a kiképzés csak úgy biztosítható, ha Budapest nappali vadászvédelmének feladatát június 10-ére átadja a 2/1. vadászrepülő-századnak, s ezt követően csak légvédelmi vadász készülségi szolgálatot teljesít egy rajjal.

Az 5/1. éjszakai vadász kísérleti keret ideiglenes szervezettel alakult meg 1943 áprilisában. A tervezett állomány 2/3-ával májusban kezdte meg működését Ferihegyen „rögtönzött elhelyezés”-ben. A Krúdy Ádám százados parancsnoksága alatt tevékenykedő alegység augusztus 15-ére tervezte befejezni az éjszakai kiképzést, s a „bevetési készség”-et a harcra repülőgépek beérkezését követő 6. hónapban vélték elérhetőnek.⁵⁹

Horthy kormányzó 1943. június 30-án hagyta jóvá az 1943/44. évre szóló szervezési intézkedést.⁶⁰ Ennek már az „Általában” fejezete is érzékeltette, hogy hiába csökkentették 1941—42-ben a hadrendet, a nagy veszteségek és egyéb (termelési, beszerzési) okok miatt nem sikerült megteremteni az 1943. október 1-jére tervezett „H-III./1.” hadrend létrehozásának feltételeit. Ugyanis e fejezetben a hadrendfejlesztés súlya — többek között — „az emberanyagunknak minél teljesebb kihasználásával a *hadihadrendünk későbbi továbbfejlesztéséhez az alapok megteremtésén* (kiemelés tőlem — Sz.M.) nyugszik.” Tehát továbbra is az alapozás volt a feladat! Megismételték a 42 000-es azon kitételét, hogy a sorlegénység nem szerelhet le, illetve a légierő és ejtőernyős alakulat védett, ide csak megbízható magyar és *német(!)* legénység osztható be.

A szervezési intézkedésben rögzítették, hogy a kormányzóhelyettes emlékét megőrizendő, a „Horthy Miklós” honvéd repülő akadémiát a m. kir. „v. Horthy István” honv. rep. akadémiára keresztelik át, akárcsak a szolnoki repülőteret (itt szolgált, s innen indult a harctérre).

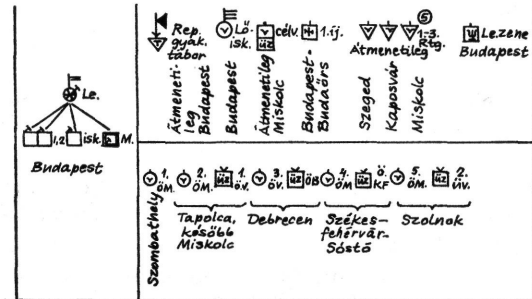
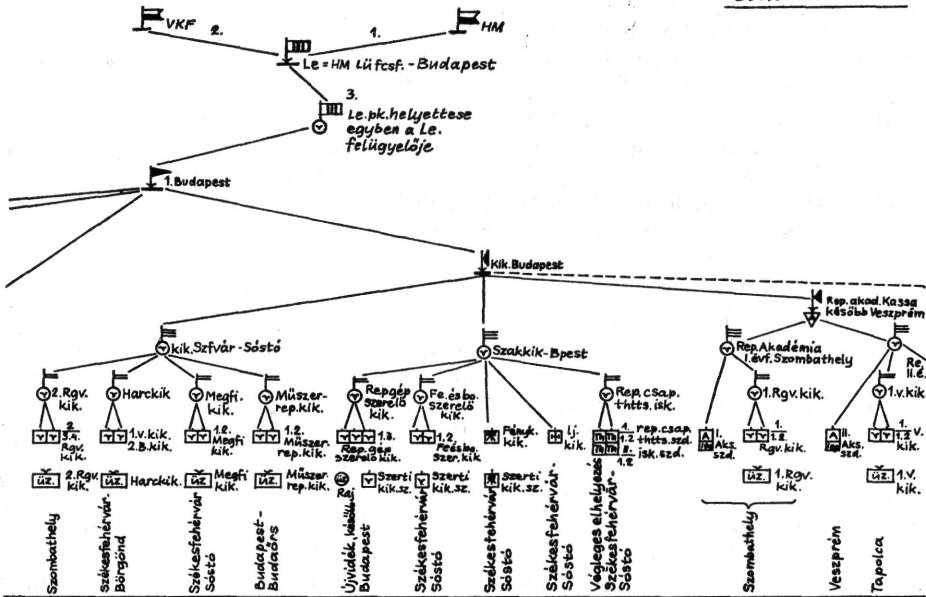
A légierő új békehadrendjét és békeelhelyezését a 3. sz. melléklet, (84—85. o.) tartalmazza.

57 Uo. — 237—238. o.

58 HL Vkf. Elm. 1. — 1943/5282.

59 Uo. — 1942/5596.

60 HL HM Elm. 1. a. — 1943/43000.

- Megjegyzés**
- ① HM helyettes útján
 - ② Vkf.e. helyettese útján
 - ③ Amíg a létszámviszonyok a hely betöltését lehetővé nem teszik, a le. felügyelői hatáskört az 1. rep. hop. látja el.
 - ④ Az 5/1. v. rep. osztály légvédelmi együttműködés tekintetében a lgv. erők párának van alárendelve.
 - ⑤ később, időközben elkészülő új repülőterekre kerülnek.
 - ⑥ A jmtasi csap. thts. képző iskola rep. szd-a fölött a rep. kik. dd, 1. rep. hop. és le. pk.-ának szemlejegye van.

Jelmagyarázat:

- rep. üzemi alosztály
- rep. üzemi csoport 2 rep. szd.-hoz
- rep. üzemi csoport 3 rep. szd.-hoz
- LeFM: légierők felszerelési műhelye
- UZAR: üzemanyag raktár
- BOLAR: bomba és lőszerraktár
- Rgv.: repülőgéphevezető
- Rtg.: repülőtergondnokság
- Rep. biz.: repülésbiztosító
- Rep.: repülőter építő
- R.K.I.: rep. kísérleti intézet
- R.K.M.: rep. kísérleti műhely
- R.A.B.: rep. átvételi bizottság
- R.M.I.: rep. műszaki intézet
- ROVI: rep. orvosi vizsgáló intézet
- RIK.: rep. időjelőző központ

A HM IV. Csoport alárendeltségéből kivonták a 30. osztályt, s közvetlenül a légügyi főcsoportfőnöknék rendelték alá. Ugyanakkor a IV. csoportfőnökség új osztályai lettek: a 7. rep. vezérkari (rep. elvi és hdm-i ügyek), az 5. rep. vkf. (rep. kiképzési ügyek) és a 38. (rep. személyügyi) osztály.

A HM V. Csoporton belül az addigi 31. osztály kettévált: az V. Csoportfőnökségre (rep. elvi anyagi ügyek) és 31. (rep. műszaki kísérleti) osztályra. A 32/b. eü. alosztályból 32. (egészségügyi) osztály létesült.

Alapvető változás, hogy az addigi Légierő Parancsnokság átalakult „M. kir. 1. honvéd repülő-hadosztályparancsnokság”-gá.

A dandárszint lényegében változatlan maradt azzal az eltéréssel, hogy a kiképződandárnak alárendelt repülő akadémiát dandárparancsnoksági jog- és hatáskörrel ruházták fel, de Horthy Miklós 1943. május 14-i döntése alapján megszüntették ennek 3. évfolyamát. A repülőtisztképzés ideje 2 évre csökkent, s „a kiképzés súlyát a gyakorlati kiképzésre kell helyezni” — mondta ki az intézkedés.

Ugyancsak dandárparancsnoksági szinten hozták létre az 1. repülőhadosztály közvetlenjeként a repülőtábor-parancsnokságot (átmenetileg Budapesten), melynek alapvető feladatául a csapategységek új harceljárásokra való átképzését; a földi erőkkel való együttműködéssel kapcsolatos harceljárások kikísérletezését és a kötelékek ilyen jellegű kiképzését; a légierő harceljárásai-vel kapcsolatos utasítások szerkesztését határozták meg.

A 2. és 3. melléklet 78—79. és 84—85. o.) összehasonlításából látható, hogy a 42 000-es intézkedéshez képest nem következett be döntő változás az 1. repülődandár állományában. Az új mindössze az, hogy 5/1. vadászszázadból Ferihegyen létrehozták az 5/1. éjszakai vadászszázadot, amelyet katonai és gazdaság-közigazgatási vonatkozásban az 5/I. vadászosztály-parancsnokságnak, míg különleges kiképzése tekintetében közvetlenül az 1. repülőhadosztály parancsnokának rendelték alá. Ezzel egyidejűleg az osztály megkapta a 3. vadászszázadát is.

A dandár kibővült az 1. bombázóosztály-parancsnoksággal és annak két századával, amelyek átmenetileg Veszprémben alakultak meg azzal, hogy később áttelepülnek Szegedre.

A 2. repülődandár állományában új, hogy az 1. és 2. vadászosztály megkapta 3. századát, illetve ismét kilátásba helyezték, hogy a 2/2. vadászrepülőszázad később zuhanóbombázó-századdá alakul át.

Ugyancsak fejlődésként könyvelhető el, hogy mindkét repülődandár vadász- és bombázóosztályánál egy-egy osztályparancsnoki repülőrajt szerveztek egyenként 3 harci és 1 futárgéppel. Az 1. és 2. repülődandár adta a kivonuló repülőalakulatokat. Az 1. repülődandár állományába 225 ht. tiszt helyet, összesen 4113 főt, míg a 2. repülődandárnál 154, illetve 3238 főt szerveztek.

A századok felépítése, létszáma és repülőgép-állománya azonos volt az előző évvel. A század 3 rajból, ez pedig 2 géppárból állt. „A raj leggyakrabban alkalmazott egység, egyben az a kötelék, melyet parancsnoka *harcban is* egységesen vezethet...”⁶¹ A géppárt a harc megbonthatatlan elemi egységének tekintették.

Az ejtőernyős-zászlóaljnál létrehoztak egy ejtőernyős gépkocsi vonalosztályt és egy kerékpáros szakaszt. Ezzel a zászlóalj létszáma 1858 főre nőtt.⁶²

Szintén eltért az előző évitől a 43 000-es intézkedés abban, hogy megszüntette a Repülőgépvezető-iskola ezredparancsnokságot, s annak I. osztályát a

61 Palkó László: A vadászrepülők harcerendje. MKSz 1943/4. sz., 110. o.

62 HL HM Eln. 1. a. — 1943/43000.

repülő akadémia I. évfolyam-parancsnokságának, a II. osztályát pedig a kiképzőezred parancsnokának rendelte alá.

A harc kiképző repülőezred elnevezése repülő kiképzőezredre módosult, az 1. vadáskiképző, valamint az 1. bombázókiképző repülőosztály átkerült a repülő akadémia II. évfolyam-parancsnokságának alárendeltségébe, illetve a 2. vadáskiképző repülőosztály nevét megváltoztatták, repülő harc kiképző osztályra. A 2/3. vadáskiképző repülőszázad 1. vadászrepülő kiképző századdá, míg a 2/4. vadáskiképző repülőszázad 2. bombázórepülő kiképző századdá alakult át.

A szakkiképző ezrednél annyi változás történt, hogy a műszaki kiképző repülőosztály repülőgép-szerelő kiképzőosztályra keresztelődött át és megkapta a 3. századát is. Bár kivonták alárendeltségéből a híradó kiképzőosztályt, a repülő csapattiszthelyettes iskolát ellenben osztállyá növelték. Ez utóbbi kiképzési idejét egyről 2 évre emelték, évfolyamonként 2—2 századot hoztak létre, 300—300 fővel. Egy évfolyamon 150 repülőgép-szerelőt, 50 repülőfegyver- és bombaszerelőt, 50 repülőfényképészt és 50 repülőhíradó növendéket kellett kiképezni. Erre az iskolára 4 polgári, vagy 8 elemi végzettségű 14—16 éves fiatalokat lehetett felvenni.

Ebben az új szervezetben beállították a hadrendfejlesztés repülő hajózó és repülő szakkiképzetségű nem hajózó személyi szükségletének 3. részletét, mint rendszeresített kiképzési állományt.

A repülőosztály közvetlen alárendeltségében felállították a repülőhíradóezredet, melynek 2. híradózászlóalj-parancsnokságát és a 2/2. híradószázadát legkésőbb 1944. október 1-ig kellett létrehozni.

Az új szervezési intézkedés a honvédség 10 239 rendszeresített tiszti és tisztjelölti helyéből 1009-et (ebből 945 ht.) biztosított a légierő részére. Ezt azért kell hangsúlyozni, mert mindkét vonatkozásban közel 30%-os növekedést jelent. A honvédség rendszeresített 271 134 fős csapatlegénységéből 24 290 illetve a légierőt, ami az előző évihez képest 20%-os gyarapodással volt egyenlő.

Összességében megállapítható, hogy az új szervezési intézkedés a felső vezetés szintjén hozta a legtöbb változást a Légierő Parancsnokság repülőhadosztályá történt átminősítésével. Az egész szervezésre rányomta bélyegét a már jelzett esetleges veszély: a Romániával szembeni védekezésre való fokozott törekvés. A vadászszázadok száma kettővel, a bombázóké pedig hárommal nőtt, ami 20- illetve 50%-os növekedést jelent, sőt a 6 osztályparancsnoki raj további 2 századdal (10—10%-kal) gyarapította a légierő állományát. Ekkor 864 repülőgéppel (392 hadi, 432 gyakorló és iskola-, valamint 40 különleges) rendelkezett, ami jelentős növekedésnek (65, 24, illetve 6 plusz repülőgép) tekintendő! Ugyanakkor azt kell látni, hogy ennek ellenére sem sikerült a rendelkezésre álló 2 távolfelderítő, 4 közelfelderítő, 13 vadász- és 10 bombázórepülő harci századdal megvalósítani az ekkorra tervezett „H-III./1.” hadrend 3 távolfelderítő, 8 közelfelderítő, 23 vadászszázados állományát. Mindössze a bombázószázad vonatkozásában érték el a kívánt 10 százados erőt.

A harctéri kívánalmak és háborús veszteségek növekvő nyomása elfogadhatóvá tették a tisztképzés idejének csökkentését, a gyakorlati kiképzés előtérbe helyezését, mind az akadémikusok, mind a csapatok vonatkozásában. Ugyancsak jelentősnek tekinthető a tiszthelyettesképzés erőteljes bővítése. Figyelmet érdemel, hogy minden nehézség ellenére *sikerült befejezni a 100%-os*

tartalék képzését, s nem kis mértékben ismét növelni a légierő állományát. A híradóezred-parancsnokság, illetve a repülésbiztosító híradózászlóalj 22 szakaszának felállítása jelentősen növelte a repülés biztonságát, a folyamatos összeköttetés fenntartását.

Lényegében tehát itt mondható el először, hogy bár nem érték el a két évvel korábban elhatározott célkitűzéseket, mégis jelentős fejlődést takart a szervezési intézkedés. Az 1943 januári—februári veszteségek ellenére is van gyarapodás mind a személyi, mind a repülőgép-állományban. Ezt két szempontból kell értékelni! Ha a Szovjetunió elleni háború aspektusából vizsgáljuk, akkor azt kell mondanunk, hogy még ebben a helyzetben is messze elmaradt a háborús feladatok által megkövetelt mennyiségi és minőségi mutatóktól. Az ekkorra kibontakozott szovjet hadigazdaságra támaszkodó, a hadászati kezdeményezést véglegessen birtokló Vörös Hadsereggel és légi hadseregeivel nem lehetett egyenrangú ellenfél az adott anyagi és ipari bázison álló, szövetségeseinek kiszolgáltatott, alig 30 századdal rendelkező magyar légierő! Viszont, ha a Románia elleni feladatok és a román légierő tükrében elemezzük a lehetőségeit, akkor már sokkal pozitívabb a kép, jelentősebb az előrelépés!

A 43 000-es intézkedés mellett több konkrét utasítás látott napvilágot a légügyi főcsoport (Légierő Parancsnokság) átszervezésével kapcsolatban. Ezek figyelembevételével 1943. július 8-án a vezérkar is kiadott egy tájékoztatót.⁶³ Az új szervezetre 1943. augusztus 1-jével kellett áttérni. A Légügyi Főcsoportfőnökség állományát 754 főben állapították meg, melyből 71 volt repülő-tiszt. A 37. osztály elvi jellegét megszüntették, csak a béke és „M” szervezési ügykörét hagyták meg. Rögzítették, hogy a tisztán légierőt érintő kérdésekben nemcsak a HM, hanem a vkf. kettős alárendeltségű osztályai is a Légügyi Főcsoportfőnökséghez vannak utalva. A továbbiakban megismételte a tájékoztató a 43 000-es intézkedés idevágó részeit.

1943. augusztus 1-től Magyarosy Sándor tábornok, légügyi főcsoportfőnök átvette a légierő parancsnoka feladatkörét és címét is.⁶⁴

Időközben jelentős események következtek be a második világháború különböző arcvonalain. A kurszki védelmi hadművelet sikeréből kinövő ellen-, illetve általános támadás eredményeként a szovjet csapatok 1943 szeptember végére kijutottak a Dnyeperhez. Meghiúsítva az erre a folyóra és egyéb természeti akadályokra támaszkodó német hadászati védelem („Keleti sánc”) létrehozására irányuló elképzeléseket, a Dnyeperen átkelve két hadműveleti hídfőt vettek birtokba Kijev és Zaporozsje körzetében. Ezzel párhuzamosan, 1943 nyarán, az amerikai—angol csapatok sikeres partraszállási hadműveletet hajtottak végre Sziciliában, majd Dél-Olaszországban. Ennek eredményeként az új kormányfő, Badoglio marsall szeptember 3-án aláírta a kapitulációs okmányt, ezzel kezdetét vette a tengelykoalíció bomlása.

Ezek az események arra készítették a Kállay-kormányt, hogy a „hintát” fokozott mértékben lendítse nyugati irányba. Ez oda vezetett, hogy a Veress László-féle isztambuli puhatolózás következtében megküldött brit feltétel egyik pontja szerint a magyar kormánynak vissza kellett volna vonnia csapatait a szovjet—német arcvonalról.⁶⁵ E kötelezettségnek sem gazdasági, sem katonai vo-

⁶³ HL Vkf. Eln. 1. — 1943/5413.

⁶⁴ Magyarország honvédelme: i. m. 243. o.

⁶⁵ Ránki György: 1944. március 19. Budapest, 1978. 38. o.

natkozásai nem valósultak meg. A hadműveleti területen lévő repülőerőkkel kapcsolatban csak annyi változás történt, hogy 1943. október 5-én a kint tevékenykedő 2. repülődandár-parancsnokság elnevezését 102. repülődandár-parancsnokságra változtatták, s ennek rendeltek alá minden kivonult alakulatot.⁶⁶

A szervezeti fejlődés és korszerűsítés szempontjából rendkívül fontos volt a 7. rep. vkf. osztály által 1943. november 10-én kiadott „Irányelvek az 1943/44. szervezési évben a légierő hadrendfejlesztésére” c. anyag.⁶⁷ Ebben kénytelenek voltak elismerni azt a nyilvánvaló tényt, hogy anyagbeszerzési nehézségek és az ezekből adódó kiképzési akadályok miatt a légierő nem tudja elérni azt, hogy a célként kitűzött szervezet megteremtését tervszerűen, megszábot határidőre végrehajtsa. Ezért azt javasolták, hogy az illetékesek állapítsák meg azokat a hadrendfejlesztési célokat, amelyek „a legszigorúbb realitással végzett számvetés szerint is elérhetők, s amelyeket a kitűzött határidőre feltétlenül el is kell érni.”

Ebben a kiadványban egy „Áttekintés”-t is mellékeltek a légierők 1943/44. évi hadrendi alakulatainak helyzetéről, ütőképességéről és átfegyverzéséről. Ezt alapvetően négyes bontásban végezték. Az első csoportban a hadműveleti területre tervezett erőket vizsgálták, az 1944. január 1-jei várható helyzetnek megfelelően. Itt a 102. repülődandár állományában az 1/1. távolfelderítő század (9+3 „Ju-88”), a 3/1. közelfelderítő század (9+3 „Fw-189”), az 5/2. vadászszázad (9+3 „Me-109”) és a 3/1. bombázószázad (9+3 „Ju-88”) tevékenykedett. Már ekkor jelezték, hogy a 3/1. közelfelderítő századot a 4/1. közelfelderítő századdal fogják felváltani. Megjegyzésként e csoportnál ismételtlen szükségesnek tartották rögzíteni, hogy „A kivonult 102. rep. dd. alakulatai csak átképzés, személyi és anyagi feltöltés után alkalmazható (-k — Sz. M.) hazai viszonylatban. A repgép. anyag német tulajdont képez, melyet (a kiemelt rész: eredeti helytelen fogalmazás — Sz. M.) kivonás esetén a hdm. területen visszamarad.”

A második bontásban a honi légvédelemre beállított három vadászszázad helyzetét vizsgálták. Ennek lényege, hogy 1944. január 1-től alkalmazásra késznek ítélték a ferihegyi 2/1. vadászszázadot (18 „Héja”, előreláthatóan február 15-ről pedig „Me-109” típusok). A 18 „Me-210”-zel rendelkező 5/1. éjszakai vadászszázad — a kidolgozás idején — „Me-210”-es átképzés alatt állt, aminek befejezése után (kb. 1944. március 1-től) várták, hogy a nappali légvédelmi alkalmazásra rendelkezésre áll, míg éjszakai vadászként csak ősszel. Az 5/3. vadászszázadot (18 „Me-109”) 1944. december 15-ig tervezték felállítani Horthy-ligeten.

A harmadik csoportba a hátországi alakulatok (3 közelfelderítő, 5 vadász-, 5 bombázó- és 1 ejtőernyős szállítószázad) tartoztak. Ezekből 1944. január 1-jétől számoltak a kecskeméti 3/2. közelfelderítő (9+3 „He-46”) és a debreceni 3/2. bombázószázaddal (9+3 „Ca-135”). Az előbbi típusokat június 15-től, míg a bombázókat szeptember 1-jétől szándékoztak felváltani „Me-210”-ekkel.

1944. március 1-jétől bevethetőnek vélték az 1/1. (Szolnok) és a 2/2. vadászszázadokat (Kolozsvár). Az előbbi 9+3 „Me-109”-cel, míg az utóbbi ugyanennyi „Héja” típusal volt ellátva, de augusztus 15-ével ezeket is „Me-109”-ekre szándékoztak lecserélni.

66 HL Vkf. Eln. 1. — 1943/6191.

67 HL Vkf. Hdm. Csfség. — 1943/801.

A debreceni (későbbiekben zombori) 4/2. bombázószázadot (9+3 „Me-210”) június 1-től tervezték alkalmazni, míg július 1-től a szolnoki 1/2. vadászszázadot (9+3 „Héja”, de kb. október 1-től „Me-109”). 1944. december 15-től Ungváron kellett volna működnie a 4/2. közelfelderítő századnak (9+3 „Me-210”) és Szegeden az 1/1. bombázószázadnak ugyancsak 9+3 „Me-210”-zel. 1945 tavaszán szándékozták felállítani az 1/3. vadász- (Szolnok) és a 2/2. vadászszázadokat (Kolozsvár), egyaránt 9+3 „Me-109”-cel, valamint Szegeden az 1/2. bombázószázadot (9+3 „Me-210”) és Pápán az 1. ejtőernyős szállítószázadot 9+3 „Ju-52”-sel.

A negyedik csoportba szükség esetén a kiképző és egyéb alakulatokból létrehozandó erőket sorolták. Ezek közül 1944. február 1-től számoltak a székesfehérvári 1. megfigyelő kiképzőszázaddal (9+3 „Sólyom”), az 1/2. vadász kiképző-századdal (Tapolca, 9+3 „Héja”), valamint a Veszprémben állomásozó 1/1. bombázókiképző-századdal (9+3 „Ju-86”), a budaörsi 2. repülő szállítószázaddal (8 „Ju-52”+1 sebesült szállító repülőgép) s egy távelfelderítő rajjal („He-111” és „Do-215”).

Ezt azért kellett részletezni, mert az „Irányelvek”-ben rögzítették, hogy „Az »Áttekintés«-ben szereplő alakulatoknak az ott megszabott időben *minden körülmények között* ütképeseknek kell lenniök. Az összes többi feladat csak másodrangú”. Ezekbe az alegységekbe szándékoztak fokozatosan visszavonni a hadszíntérről hazatérő alakulatokat.

Mint az „Áttekintés”-ből is látható, a kötelékek korszerűsítésében egyértelműen a repülőgépgyártási kooperációból Magyarországnak jutó részre támaszkodtak. Az „Irányelvek”-ben kimondták, hogy a hadrendben szereplő vadászalakulatok „Me-109 G” repülőgépekkel, míg az összes többi repülőkötelék „Me-210” típusal lesz ellátva. Ehhez 114 „Me-109” és 126 „Me-210” gépre lett volna szükség. Azonban, mert 1943/44. fordulóján még meglehetősen akadozott a termelés kibontakozása, kénytelenek voltak fontossági sorrendet felállítani az új gépekkel való feltöltés terén. Ennek megfelelően a „Me-109 G”-ből először a 2/1. vadászszázadnak kellett kapnia 18-at, majd a 5/3. vadászszázadnak ugyanennyit; a repülőgép-szerelő kiképzőosztály, valamint a fegyver- és bombakiképző osztály párhuzamosan kaphatta meg a 10, illetve 3 gépet; ezt követhette az 1. vadász kiképző-osztály és az 1. vadász kiképző század szintén párhuzamosan (18 és 12 repülőgép); az 1/2. vadászszázad (12), s végül a vadász pótszázadok (6—6 „Me-109 G”).

A „Me-210”-kel való ellátás sorrendjeként a következőket határozták meg: 5/1. éjszakai vadász kísérleti század (22, de ebből 4 a német rombolókereté), 3/2. közelfelderítő század (12), a repülőgépszerelő osztály, valamint a fegyver- és bombakiképző osztály párhuzamosan (5 ill. 2); ugyancsak párhuzamosan kellett ellátni az 1. bombázókiképző-osztályt (18), a 2. bombázókiképzőszázadot (12), a megfigyelő kiképzőosztályt (12) és a híradó kiképzőosztályt (12). Ezt követhette a 4/2. bombázó-, a 3/2. bombázó- és a 4/2. közelfelderítő századok feltöltése (12—12). Végül a pótosztályok párhuzamos felszerelése zárta a sort.

A szakkiképzésbe bevontak számát az 1942/43. évi 1690-ről 1943/44-ben — s ettől kezdve „a jövőben” — 2072 főre szándékozták emelni. Ezt a döntést nemcsak a repülőszázadok feltöltése indokolta, hanem a harctéri vesztség is. 1943-ban 76 tiszt és 364 legénységi állományú katona halt meg, szenvedett se-

besülést, vagy esett fogságba. Ez 1941 nyara óta összesen 133 tiszt és 547 más állományú repülőkatona kiesését jelentette a légierő állományából.⁶⁸

1943 novemberében elrendelték a 43 000-es intézkedésben a zombori telepítéssel kapcsolatos határozatok végrehajtását, ezért a miskolci repülőtergondnokságot megszüntették és itt állították fel.⁶⁹

Az ezt követő időszakban a légierő tervszerű szervezeti fejlődéséről nehéz beszélni. Az iratok rendkívül hiányosak, illetve idő sem maradt a korábbi döntések végrehajtására.

Félve attól, hogy az olasz példa precedenssé válhat, másrészt a szovjet csapatok sikerei a balparti Ukrajnában megnövelték Magyarország jelentőségét Németország szemében, nem engedhették meg, hogy a kormány tovább folytassa a „Kállay-kettős”-t. Jagow budapesti német követ már 1943. december 31-én jelentette Ribbentrop külügyminiszternek, hogy: „A magyarok állhatatlanok és megbízhatatlanok, ezért szoros és tartós megkötöttségük nélkül nem jutunk előbbre.”⁷⁰ Nos, hosszabb huzavona, különböző tervek kidolgozása, majd módosítása után bekövetkezett a javasolt tartós megkötés: 1944. március 19-én német csapatok szállták meg Magyarországot.

Ennek közvetlen következménye a magyar kir. légierőre az lett, hogy 1944. április 4-én Fütterer altábornagy katonai attasét a magyarországi német légierő vezénylő tábornokává nevezték ki. Ezzel párhuzamosan „A német légierő főparancsnokának (Göringnek — Sz. M.) parancsa szerint e magyarországi német légierő tábornoka rendelkezik a magyar légierő teljes szervezete és annak felhasználása, tehát a földi létesítmények felett — ideértve a fejlesztés alatt állókat is, a magyar légi egységek üzemi állomásait és épületegységeit, a magyar léghárító tüzérséget, valamint az említett részlegek minden felszerelését. Ezzel, bevetésük szempontjából, a magyar légierő és a magyar léghárítás összes kötelékei a német légierőparancsnokság alá tartoznak.”⁷¹ Bár a magyar egységek alárendeltségi viszonyaiban nem történt változás, ez a lényegesen semmit nem változtatott; az ország eddigi látszatfüggetlenségének elvesztése természetesen maga után vonta a légierő *látszólagos hazai önállóságának* — hiszen a hadművelési területen ez már korábban bekövetkezett — *megszűnését is!*

Történt ez abban az időszakban, amikor rövidesen napirendre került az amerikai—angol légierő Magyarország területe elleni légitámadásainak megkezdése, illetve amikor a Vörös Hadsereg is egyre nagyobb ütemben tört előre nyugati irányban. Mindez egyre jobban veszélyeztette az ország biztonságát mind a levegőben, mind a földön.

Az előbbi következtében 1944. május 1-jei hatállyal Heppes Aladár repülőőrnagy parancsnoksága alatt megalakult a 101. vadászrepülő-osztály a volt 2/1., 1/1. és 5/3. vadászrepülő-századokból. Ez a kötelék a honi légvédelmi parancsnokság alárendeltségében látott el szolgálatot 1944. szeptember 25-éig. Ebben az időszakban csak amerikai—angol repülőgépek ellen alkalmazták őket.⁷²

Sajnos már ekkor bizonyos egyéb intézkedések meghozására is szükség volt. Ugyanis bár eddig — arányait tekintve — nem volt katasztrófális a pilótavesz-

68 HL Vkf. Eln. 1. — 1944/437.

69 HL Vkf. Hdm. Csfség. — 1943/821.

70 A Wilhelmstrasse . . . i. m. 759. o.

71 Uo. — 811. o.

72 HL Rep. alakulatok — 100/M. kir. 101. v. rep. e. pk. 45. I. 14.

teség, az egyre feszítettebb igénybevétel és növekvő halálozás mind határozottabb lépéseket követelt az illetékesektől a pilótaszükséglet biztosítása érdekében. Ez tükröződik abból a „Felhívás”-ból, ami 1944. június 6-án az érdeklődők tudtára adta, hogy „a repülő katonai szolgálatra kedvet, hajlamot vagy elhivatást érző ifjak, repülőgépvezető kiképzésre, további intézkedésig, soron kívül jelentkezhetnek. Ez alkalommal hat elemi iskolai végzettséggel (kiemelés tölem — Sz. M.) is lehet jelentkezni.”⁷³ A háborús szükséglet tehát ugyancsak leszorította a követelményeket.

Nem álltak sokkal jobban az arcvonalban levő kötelékek repülőgépek tekintetében sem. Így pl. Homér Imre repülőszázados 102/1. bombázószázada 1944. június 1-jén mindössze 4 Junkers „Ju-88”-sal rendelkezett, sőt a lucki teherpályaudvar elleni e napi támadás során a századparancsnoki repülőgép is elpusztult Tábori István szakaszvezetővel együtt.⁷⁴

Ebben az időben újította fel tevékenységét a hadműveleti területen a 102/2. zuhanóbombázó-század is Lévy Győző repülőszázados irányítása alatt.

1944 júniusában a hadműveleti területen levő vadászerek szintén gyarapodtak, ugyanis 1944. június 1-jével a 102. repülődandár állományába lépett Potytyondy László repülő százados 102/2. (a korábbi 2/3.) vadászrepülő-százada, amely július 9-én kezdte meg harci bevetéseit.⁷⁵

Ugyancsak a 102. repülődandár alárendeltségébe tartozott, s kezdte meg működését a nyár derekán a „Me-210 Ca-1” típusok hazai gyártására alapozott, újonnan felállított 102. gyorsbombázó osztály.⁷⁶

A földi erők fokozatos hátrálása természetesen kihatott Szirmay Aladár vezérőrnagy 102. repülődandárának tevékenységére is. Az 1944 júliusában Katowice—Krakkó térségében harcoló közelfelderítő, zuhanóbombázó és vadász-kötelékek — magyar mércével mérve — korszerűbb harceszközökkel voltak ellátva, sőt e hó elején a 102/1. bombázórepülő-század is megkapta Junkers „Ju-87” típusú repülőgépeit.⁷⁷ Mindez azonban kevésnek bizonyult a vörös csillagos légi kötelékekkel szemben, amelyek ekkorra „erkölcsi fölényük tudatának és sikereinek lelkesítő hatása nélkül is már csak tisztán hatalmas számbeli fölényük következtében, félelmes haderőt jelentettek.”⁷⁸

A kormányzói hatáskör „tévhitében” meghagyott Horty Miklós 1944. július 27-én jóváhagyta a légierő 1944/45. évi szervezési intézkedését,⁷⁹ de a magyar szuverenitás valós értékét jelezte az a kitétel, mely szerint a „Német légierőkkel való még szorosabbá vált együttműködés a m. kir. honvéd légierőknek az 1943/44. évre jóváhagyott hadrendjét lényegesen megváltoztatta”.

A hadrendről, melynek csak az elhelyezési vázlata maradt fent (lásd a 4. sz. mellékletet, 94—95. o.), nem érdemes részletesen szólni, mert ebben a formában soha nem valósult meg.

73 *Magyar Szárnyak*, 1944/11. sz., 3. o.

74 Homér Imre: Tizenhatan kettő ellen. *Kanadai Magyar Szárnyak* (a továbbiakban: KMSz) 1960/9. sz., 22. o.

75 HL Rep. alakulatok — Kovács József rep. őrgy., a 102. rep. oszt. pk-ának jelentése az 1944. évi működéséről. 45. II. 2. (44. doboz, 2. csomó, 277. fol.)

76 *Vasváry József* közlése.

77 *Magyar Szárnyak*, 1944/14. sz., 6. o., valamint Homér Imre: A 102. bo. osztály rövid története. KMSz 1980/9. sz., 17. o.

78 Gaál, R. J.: *No Frontline In The Sky. Air Combat*, 1976. március.

79 HL HM Eln. 37. — 1944/200000.

Ebben — egyebek mellett — közrejátszottak olyan tények is, hogy a szovjet térférfés hatására a 102. repülődandár-parancsnokság már 1944. augusztus 14-én Ungvárra, a 102/1. bombázószázad pedig Hajdúszoboszlóra kényszerült áttelepülni.⁸⁰

A magyar légtér megbízhatóbb oltalmazásának igényét jelzi az az 1944. augusztus 11-i döntés is, miszerint Kenyeriben felállítják a 101/II. vadászrepülőosztályt.⁸¹ Ennek következtében 1944. szeptember 3-án Csathó Gyula repülő őrnagy parancsnoksága alatt Kenyeriben megalakult a 101/II. vadászrepülőosztálytörzs és Bánlaky György repülő főhadnagy 101/4. vadászrepülő-százada. Ez utóbbi alegység szeptember 9-étől december 4-éig a veszprémi repülőtéren állomásozva, a 101/2. vadászrepülő-század mellé beosztva folytatta kiképzését. A két osztály korszerű Messerschmitt „Me-109 G-14”, majd „G-10” típusú repülőgépekkel rendelkezett.⁸²

Emellett a honvédelmi miniszter szeptember 16-án kelt rendelete alapján Illy Sándor repülő vezérőrnagy, az 1. repülőhadosztály parancsnoka 1944. szeptember 19-én elrendelte a 101. vadászrepülő-ezred felállítását. Ennek megfelelően e nappal kinevezték a 101. vadászrepülő-ezred parancsnokává Heppes Aladár repülő őrnagyot, a 101/I. vadászosztály élére Scholtz Miklós repülő századost, helyettesévé Ujszászy György repülő századost, az 1. és 2. század parancsnokává pedig Irányi Pál és Papp Tibor repülő főhadnagyokat. Bejczy József repülő századost megerősítették beosztásában a 101/3. vadászrepülő-század élén.⁸³ Szeptember 25-ére létrehozták Kenyeriben a II. osztály másik két (101/5—6.) századát is Prónavölgyi István repülő százados és Málík József repülő hadnagy parancsnoksága alatt. Ezt a helyzetet rögzítette a vezérkar főnökének szeptember 27-én kelt rendelete is.⁸⁴ Heppes Aladár az 1944. szeptember 30-i 1. sz. parancsában rögzítette: „Az ezredparancsnokságot átvettem.”

A légierő szervezetét érintette az a változás is, hogy szeptember első felében a repülő-harc kiképző osztály állományából felállították a börgöndi és miskolci repülőter-, valamint a csákvári és felsőábrányi repülőhely-parancsnokságokat. „Ezzel a rep. harc kik. oszt. felszámolt és megszüntnek tekintendő. Jogutód alakulata a Pápa-i reptér. pság.”⁸⁵ — rögzítette a parancs.

Az alkalmazás vonatkozásában legfontosabb változás az volt, hogy a felállított 101. vadászrepülő-ezredet szeptember 25-ével kivonták a Honi Légvédelmi Parancsnokság alárendeltségéből, s az 1. honvéd repülőhadosztály állományába került és „az orosz előnyomulással kapcsolatban mindinkább áttért a frontbevetésekre.” Ez azonban nem szüntette meg egyértelműen korábbi tevékenységét, mert az október 18-i ezredparancsban rögzítésre került, hogy „Az ezred honi lgv. feladatra beosztott alakulat, így bevetéseit póttankkal hajtja végre.”⁸⁶

80 Gaál: *No Frontline* . . . i. m., valamint *Homér*: A 102. bo. osztály . . . i. m. 17. o.

81 Veress D. Csaba: Veszprém megye és a Szövetséges Hatalmak stratégiai légitámadásai a második világháborúban. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 1981. 191. o.

82 HL Rep. alakulatok — 100/M. kir. 101. v. rep. e. pk. 45. I. 14., valamint Veress: Veszprém megye . . . i. m. 133. o. és Vasváry József közlése.

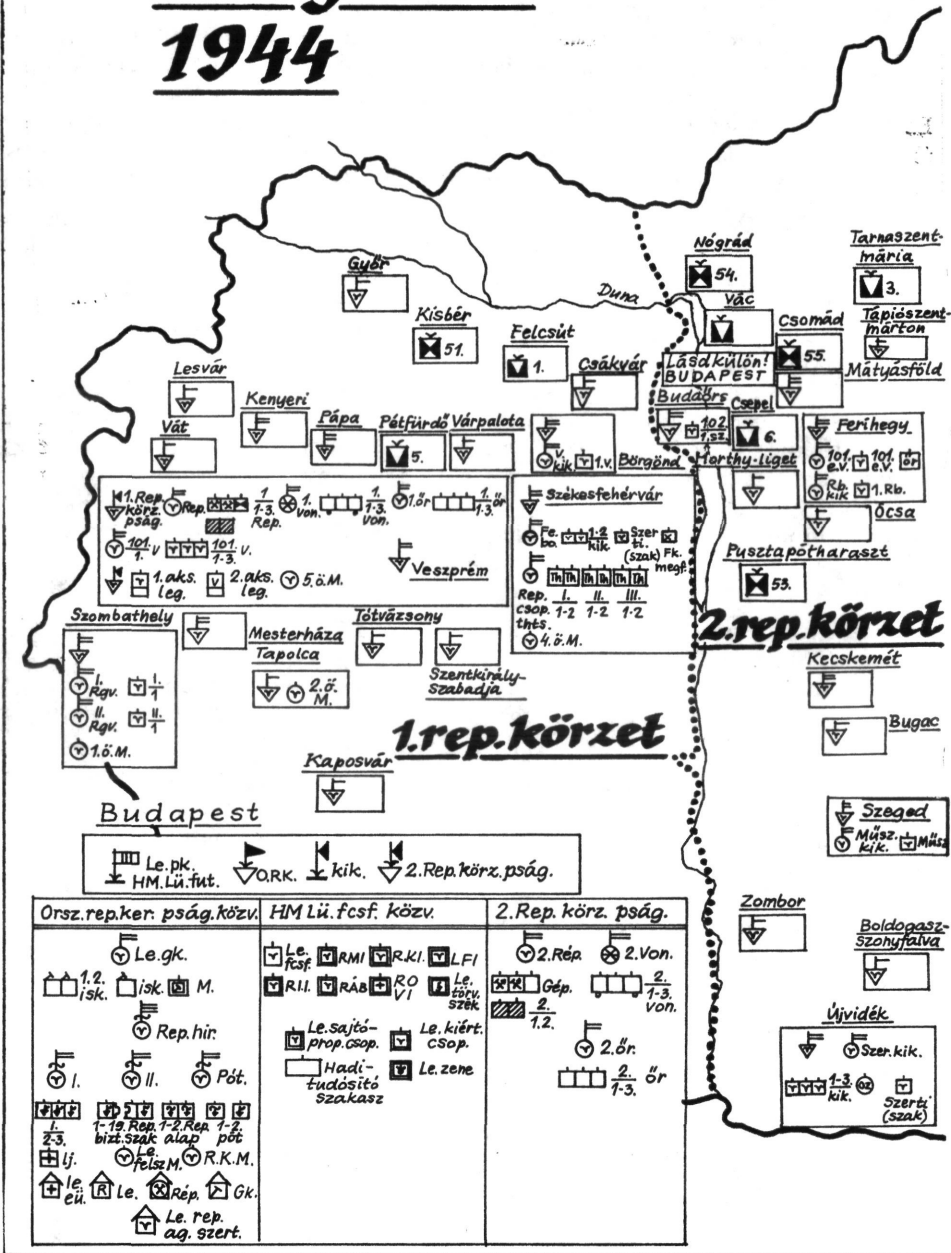
83 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 1., 37. és 42. sz. ezredparancsnok 44. IX. 30., X. 10. és 15.

84 Uo. — 100/M. kir. 101. v. rep. e. pk. 45. I. 14., valamint Uo. — 5. sz. Országos honvéd repülő kerületi parancsnokság (a továbbiakban: ORK.) parancs. 1944. X. 14.

85 Uo. — 5. sz. ORK. parancs, 1944. X. 15.

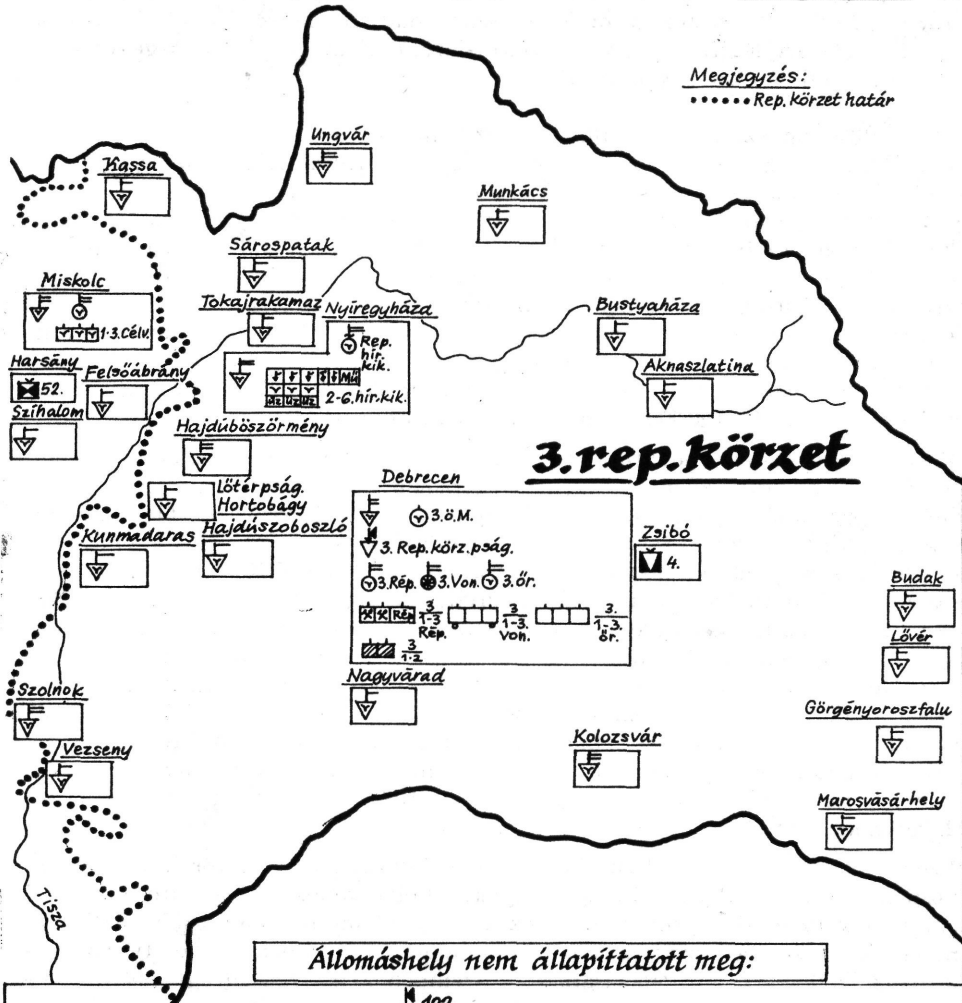
86 Uo. — 100/M. kir. 101. v. rep. e. pk. 45. I. 14., valamint Uo. — 101. v. rep. e. 16. sz. ezredparancs, 1944. X. 18.

A m. kir. honvéd légi erők elhelyezése 1944

Megjegyzés:

.....Rep. körzet határ

<p>↓ 102.</p> <p> 102.v. 102.GYBO. 102.ZUBO 102.CSR. 102.Harc.kik. </p> <p> 102.1-2.v. 102.1-2.GYBO. 102.ZUBO. 102.CS. 102.ECS. 102.KF. 102.TF. 102.2.sz. 102.FU. 102.1-4. </p> <p> 102. ad. közvetlenek: 102.1.Rept.sz. 102.2.Rept.sz. 102.1. 102.2. 102.1. üsz. 102.2. üsz. 102.Rép. 102.Gk.von.sz. és műh.csop. </p> <p> Később kerülnek felállításra: 102.3-5.Rept. 102.3-5.Mű 102.3-10. üsz. </p> <p> 101.v. 101.11.v. 101.4-5.v. 101.111.v. 101.7-9.v. </p> <p> Földi erők részére beállított „M” rep. alakulatok: 1.hds. 2.hds. 1.hds.FU. 2.hds.FU. 1.FU. 11.FU. 111.FU. </p>
--

Erre az időre a 2. Ukrán Front csapatai kijutottak a román—magyar határra, napirendre kerültek a magyarországi hadműveletek. Ennek következtében a 4. német légiflottát — s a neki alárendelt magyar alegységeket — a dunántúli repülőtelekre telepítették át.

Így a 102. vadászrepülő-, a 102. vadászbombázó- és 102. gyorsbombázó-osztályok Börgönd—Seregélyes körzetében, míg a 102/1. szállítórepülő-század Várpalota, illetve Pápa—Vaszar repülőtereken állomásozott.⁸⁷ A Martini Albert repülő őrnagy parancsnoksága alatt harcoló két gyorsbombázó-század parancsnokai: Háry Kálmán és Herszényi István repülő századosok — más forrás szerint ez utóbbi helyett akkor már Bodó Pál repülő százados — voltak. Lévy Győző repülő százados vadászbombázó osztályát a korábbi zuhanóbombázó kötelékekből hozták létre. Állománya nem volt teljes, mivel két századból állt, élükön Kázár László repülő főhadnaggyal és Szimon László repülő századosal. Ezen kötelékek egyre elavultabbnak bizonyuló „Ju-87” típusait fokozatosan Focke-Wulf „FW-190 F-8” repülőgépek váltották fel.⁸⁸

1944. október 1-jével jelentős átszervezés ment végbe a légierő felső vezetésében. E nappal Szirmay Aladár vezérőrnagyot felmentették a 102. repülődandár-parancsnoki beosztásából, s kinevezték a légierő parancsnokának helyettesévé. Illy Sándor vezérőrnagy az 1. repülőhadosztály éléről átkerült a m. kir. országos honvéd repülő kerületi parancsnokságra (ORK), mint annak parancsnoka, Németh Pál repülő vk. alezredes pedig annak vezérkari főnöke. Incze László repülő vk. ezredest bízta meg a Honvédelmi Minisztérium IV. csoportfőnöki teendőinek elátásával. Torontály Imre és Gyiresy Sándor repülő ezredesek, valamint Fráter Tibor repülő vezérőrnagy az 1., 2., illetve 3. honvéd repülőkerület parancsnoki teendőit vették át. Az eddigi IV. csoportfőnöknek, Németh János repülő vk. ezredesnek „A 102. rep. dd. pk-i teendők ellátásával kapcsolatos megbízására külön történik intézkedés” — adta tudtul a parancs.⁸⁹ Ez rövidesen meg is érkezett, így 1944. október 5-én megkezdte a 102. repülődandár átvételét.⁹⁰

Ezek a kinevezések érzékeltetik a Lakatos-kormány azon törekvését, hogy kulcspozíciókba Horthyhoz hű személyeket helyezzenek. Az említettek mind megfelelnek ezeknek a követelményeknek, sőt Németh János és Németh Pál a németekkel szemben szervezendő katonai ellenállásnak is aktív résztvevői voltak. Tehát a légierő vonatkozásában — szemben a honvédség egészével — sikerült bizonyos tisztogatást végrehajtani. Ezt támasztja alá a volt miniszterelnök következő néhány mondata: „Külön gondot okozott, milyen magatartásra számíthatunk fordulat esetén a vezérkarban, egyéb fontos katonai vezetői állásban levő, nagyrészt német származású tisztelnél, tábornokoknál? ... Egyik derék hívemet, András Sándor (repülő — Sz. M.) vezérkari ezredest bíztam meg, állítson össze listát az elmozdítandó megbízhatatlanok helyére kerülő, alkalmas katonákról. A jegyzéket András el is készítette, Csataynak adtam át intézkedésre. Ezzel is elkéstünk. A mindenre kapható németbarát katonai vezetők élén természetesen régi ellenfelem, László Dezső altábornagy volt.”⁹¹

87 Veress: Veszprém megye ... i. m. 194. o.

88 Vasváry József és Winkler László közlései.

89 HL Rep. alakulatok — 80. sz. Légierők parancsa, 1944. X. 23.

90 Németh János rep. vk. ezds. összegzése a II. világháború alatti tevékenységéről (1946. augusztus). Hitelesített másolata a szerző birtokában) 1. o.

91 Lakatos Géza: Ahogyan én láttam. München, 1981. 132. o.

Az egyre fokozódó német nyomásról viszont az az intézkedés tanúskodik, miszerint október 12-én a 101. vadászpilóta-ezredet és a várpalotai repülőtérré teleptett 5/1. éjjeli vadászpilóta-századot alárendelték a 8. honi vadászpilóta-hadosztálynak.

Október második felében annyi változás történt a magyar repülőkötelekek szervezetében, hogy a Repülőkísérleti Intézet várpalotai „Me-210” nehézvadász-századát 102/3. gyorsbombázó-századként Péterdi János rep. százados parancsnoksága alatt alárendelték a börgöndi 102. gyorsbombázó osztálynak, illetve 17-én Csathó Gyula repülő őrnagyot, a 101/II. vadászpilóta-osztály parancsnokát ezredparancsnok-helyettesé neveztek ki, utódjául pedig az osztály élére Fülöp István repülő őrnagyot.⁹²

Ennél is jelentősebbek voltak azonban a nyilas kormányzatnak azok az erőfeszítései, amelyek arra irányultak, hogy a kormányzóhoz hű elemeket elmozdítsák a kulcspozíciókból. Így már október 17-én utasították Németh János repülő vk. ezredest, hogy haladéktalanul adja át a 102. repülődandár parancsnokságát Czapáry Zoltán repülő ezredesnek és jelentkezék a Honvédelmi Minisztériumban. Amikor ez október 20-án megtörtént, Beregfy vezérezredes tájékoztatta arról, hogy a Justy Emil altábornagy parancsnoksága alatt *német mintára átszervezendő* légierő vezérkari főnökévé nevezi ki. Ennek a Légierő Parancsnokságnak rendelik alá a repülőerőket. Ez utóbbi élére Keksz Edgár repülő ezredest, vezérkari főnökévé pedig Németh Pál repülő alezredest állítja. Németh János kérte, hogy maradjon a repülődandárnál, de amikor a miniszter ezt elutasította, kifogást emelt Keksz ezredes kinevezése ellen. Mivel a valódi okot — „Volksbundista, erősen német érzésű és ezt nem is titkolja... Fütterert 100%-ig kiszolgálta” — nem mondhatta meg, ezért arra hivatkozott, hogy „képességei nem képesítik őt egy magasabbparancsnoki beosztásra, legfőbb indokul pedig azt hoztam fel, hogy irtózik a repüléstől és így a repülőcsapat előtt nincs tekintélye.” Helyette — nem véletlenül — András repülő vk. ezredest javasolta. Ez a törekvése azonban megbukott, mert kiderült, hogy „a németek egyenes kívánságára került a repülőerők élére... Rám megnyugtatólag hatott, hogy Keksz ezredes vezérkari főnöke Németh Pál vk. alezredes, aki viszont hasonlóan gondolkozott, mint én”⁹³ — rögzítette a háború után Németh János.

Természetesen Keksz ezredes is tudta mi a dolga. Az október 31-én kelt parancsában Illy Sándor vezérőrnagyot, Gyiresy Sándor és Modory József repülő ezredeseket kirendelte a 3. hadseregpilóta-századhoz magasabbparancsnoki tartalékként, András Sándor repülő vk. ezredest a 10. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoki (?) teendőinek ellátására, így távolítva el őket a légierő állományából. Czapáry ezredest is leváltotta a repülődandár-parancsnoki beosztásból és a 3. repülőkörzet élére állította. Szirmay vezérőrnagy ismét átvette a 102. repülődandárt.⁹⁴ Tehát az október eleji „sikerek” is szertefoszlottak.

Ebben a hónapban az egykori 5/1., most 101. éjjeli vadászpilóta-század tevékenysége jelentősen csökkent, mivel Hollós százados vezetésével tizenhárman

⁹² HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 7. sz. ezredparancs, 45. I. 9., valamint Veress: Veszprém megye... i. m. 196. o.

⁹³ Németh János rep. vk. ezredes összegzése... i. m. 6. o.

⁹⁴ HL Rep. alakulatok — 84. sz. Légierők parancsa, 1944. X. 31.

Németországba utaztak a „Me-110 G-4” lokátoros éjjeli vadászokra történő átképzésre.⁹⁵

Az 1944. november 1-jén (július 1-jei ranggal) vezérezredessé előléptetett Justy Emil⁹⁶ nagy energiával látott hozzá a Magyar Királyi Honvéd Légierő „rendbetételéhez.” E naptól nem jelentéktelen átszervezést eszközölt a Légierő Parancsnokság szerveinél, amely ettől kezdve Légügyi Főcsoportként is tevékenykedett. Bár ő szintén úgy látta, hogy „a Magyarok Mindenható Istenének kifürkészhetetlen végzése” állította őt — a légvédelmi tüzért — a légierő élére, ebből mégis erőt merítve azonnal vádolt: „Huszonöt esztendő mulasztásait, tervszerűtlenségét, célnélküli »lesz ahogy lesz« kényelmes elvét és az öntevékeny gondolkodás elsorvasztását, fel kell számolnunk!” — jelentette ki. Mintha erre 1944 novemberre lett volna a legmegfelelőbb időpont! Igaz, ennek a nehézségét ő is érezhette, mert nem finomkodott a fogalmazással: „*Könyörtelen akaratom* (kiemelés tőlem — Sz. M.), hogy a magyar légihaderő (helyesebben: légi fegyvernem — Sz. M.) mindkét fegyvernemének (repülő- és légvédelmi csapatok — Sz. M.) minden egyes tagját mindenképpen ezen az áldozatos mesgyén vezessem a végső magyar győzelemre.”⁹⁷

Az új elképzeléseknek megfelelően november 5-ére megalakult és Keksz Edgár repülő ezredes vezetésével megkezdte működését Budapesten „a m. kir. honvéd repülőerők parancsnoksága.”⁹⁸

A 101/4. vadászszázad harci lehetőségének fokozása érdekében november 16-án Heppes repülő őrnagy elrendelte, hogy a 20 mm-es gépágyúval felszerelt „Me-109”-ek közül az alegység 4-et repülön át Kenyeribe, adja át a 101/6. századnak, s ezek helyett 30 mm-es gépágyúkkal rendelkező repülőgépeket utalt ki számukra.⁹⁹

A magyar légierő továbbfejlesztése szempontjából fontos megbeszélésre került sor 1944. november 18-án a 4. légiflottánál, melyen részt vett Dessloch vezérezredes, parancsnok és vezérkari főnöke: Schultz tábornok, továbbá Fütterer altábornagy, valamint magyar részről Justy Emil vezérezredes, légierőparancsnok és Németh János repülő vk. ezredes, vezérkari főnök.¹⁰⁰

A németek követelték, hogy a repülőterekről a magyar illetékesek távolítsanak el minden olyan repülőgépet, amik nem jöhetnek számításba bevetésre, vagy kiképzésre. Ezeket külön kijelölendő „tároló-repülőtereken” (Abstell-Flugplätze) kell tárolni. A megfelelő döntés érdekében kérték a magyar repülőgéphegység ismertetését. Úgyszintén a repülőerők személyi helyzetét is, mert szükségesnek ítélték a magyar személyzetnek teljes kihasználását.

A tárgyalások egyik központi kérdése a 102. repülőandár fejlesztési tervének megvitatása volt. E szerint egy csatarepülő-ezred, egy-egy vadász-, gyorsbombázó és közelfelderítő osztály és egy éjjeli csatarepülő-század tartozott volna állományába. (A terv vázlatát l. a 99. oldalon!)

A csatarepülő-ezredet (Schlachtgeschwader) három osztályból, kilenc századból szándékozták megszervezni, összesen 122 Focke-Wulf „FW-190” típusú re-

95 Winkler László: Éjjeli vadászipülésünk története (Kézirat) 6—8. o.

96 HL Rep. alakulatok — 44. dob. 1. csomó (HM Eln. 8/e—1944/87120)

97 Uo. — 1. sz. Légierő parancs. 1944. XI. 3., valamint 1. sz. Légierők bizalmas parancsa, 1944. XI. 5.

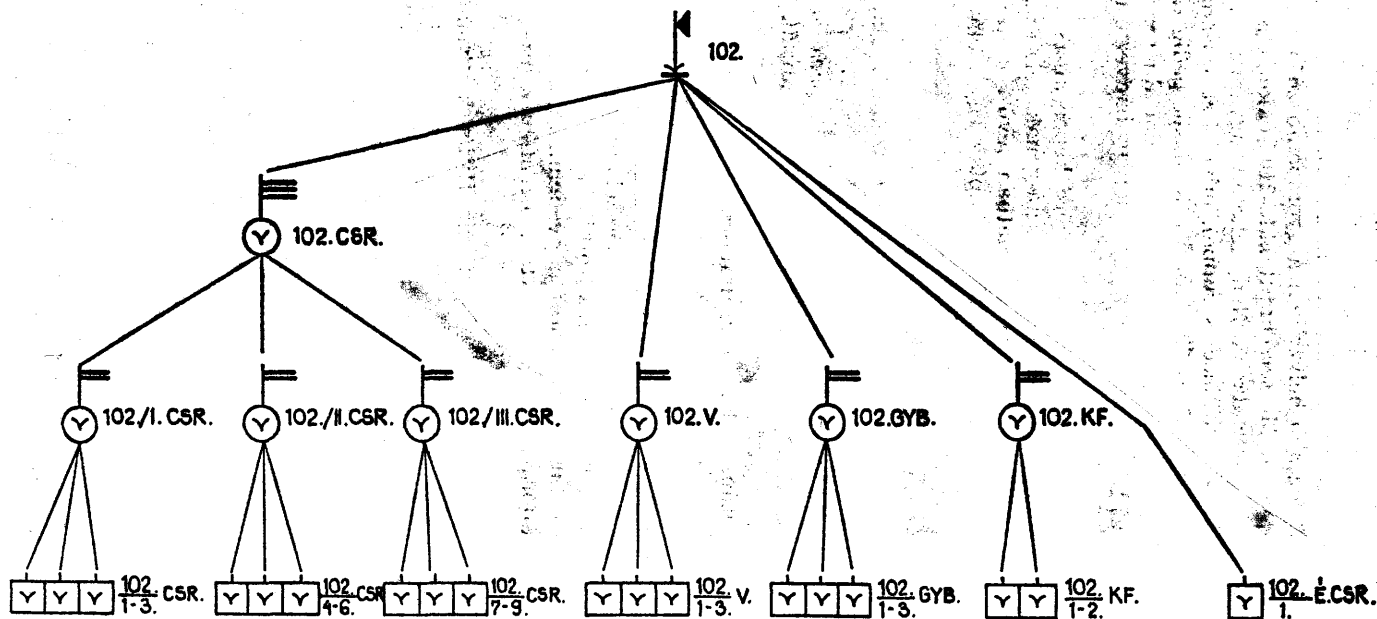
98 Uo. 1. sz. Repülőerők parancsnoksági bizalmas parancsa, 1944. XI. 8.

99 Uo. — 101. v. rep. e. 43. sz. ezredparancs, 1944. XI. 16.

100 Németh János rep. vk. ezredes 1944—45. évi hadműveleti naplója. (Hitelesített másolat a szerző birtokában).

A 102. repülőandár fejlesztési elgondolása
(1944. november 18.)

— 66 —

pülógéppel. A tárgyalás időszakában azonban mindössze két század állt rendelkezésre, ebből is egy kiképzés alatt volt. A háromszázados, „Me-109”-ekkel felszerelt vadászrepülő-osztály (Frontjagd-Gruppe) állományának egyharmada hiányzott. A legjobb helyzetben a gyorsbombázó osztály (Schnellkampfgruppe) volt, mivel ez a Messerschmitt „Me-210”-ekkel felszerelt kötelék rendelkezett mindhárom századával. Nem lehetett ugyanezt elmondani a közelfelderítő osztályról (Nahaufklärer Gruppe), mivel két századából az egyik ekkor állt átképzés alatt a „Me-109” típusra, a másik pedig még hiányzott. Az éjjeli csatarepülő-század (Nachtschlacht-Staffel) sem állt rendelkezésre, amelynek Focke-Wulf „FW-58” gépanyagát a magyar hadvezetésnek kellett biztosítania.

A honi légvédelem hatékonyabbá tétele érdekében Justy vezéreztetés követelték a 101. vadászrepülő-ezred III. osztályának felállítását. Szót ejtettek az éjjeli vadász-század — éppen folyamatban levő — átképzéséről is, de a konkrét repülőgéptípusra még ekkor sem kaptak egyértelmű választ. (A táblázatot lásd a 101. oldalon.)

E terv tehát összesen 28 magyar századdal számolt, amiből csak 15 állt rendelkezésre. A hiányzó 13 alegység felállítása azonban alapvetően csak terv maradt.

A németek tudomásul vették, hogy a repülőerők parancsnoka mellé Dóczy Lóránt hadiműszaki törzskari (hm. tk.) alezredest osztották be műszaki vezetőként.

E tárgyalások során — Fütterer altábornagy korábbi hatáskörének rovására — rögzítődött a parancsnoklás kérdése is, miszerint „A Légierő Parancsnokság a 4. légiflottával szorosan együttműködik. Ez utóbbi dolgozza ki az irányelveket, amelyeket végrehajtásra megkap a repülő- és légvédelmi erők parancsnoksága. Fütterer altbgy. csak az összekötő szerepet tölti be a 4. légiflotta és a Légierő Parancsnokság között.” Ennek megfelelően kellett módosítani a korábban e tárgyban kiadott honvédelmi miniszteri rendeletet. A 102. repülődandár továbbra is a 4. légiflotta „közvetlen intézkedési egysége”-ként működött.

Azonban sem ezek a tárgyalgatások, sem Hitler nagyhangú ígérete, miszerint „sohasem köt békét például Pozsony vonalán az oroszokkal, hanem Magyarországot mindenestre visszafoglalja”,¹⁰¹ az egyre zsugorodó ország helyzetén semmit sem változtattak, s ezzel párhuzamosan egyre szűkebb lett a magyar repülőek égboltja is. 1944 decemberére Börgöndről Várpalotára telepítették át a 102. gyorsbombázó-osztályt ugyanúgy, mint a 102. vadászszázadokból Kovács József repülő őrnagy parancsnoksága alatt felállított 102. vadászrepülő-osztály új repülőteréül Veszprémet jelölték ki. A korábbi kecskeméti 102/2. közelfelderítő századot — mindössze 2 „FW-58” repülőgéppel(!) — Dégről Szanyba irányították át.¹⁰² A 101. — csak nevében — éjjeli vadászosztály egyetlen százada Várpalotán állomásozott.¹⁰³ Sőt, a 2. és 3. Ukrán Front mind jelentősebb térnyerésének következtében, már nemcsak az alakulatoknak, hanem a magasabb parancsnokságoknak is meg kellett kezdeniük keserves ván-

101 Hitler hatvannyolc tárgyalása 1939—1944. Bp., 1983. II. 407—408. o.

102 HL Rep. alakulatok — Kovács József rep. őrgy., a 102. v. rep. oszt. pk-nek jelentése az 1944. évi működéséről. 45. II. 2. (44. doboz, 2. csomó, 227. fol.), valamint Veress D. Csaba: A balatoni csata. Veszprém, 1976. 17—18. o.

103 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 57. sz. ezredparancs, 44. XII. 4.

dorlásukat nyugati irányban. Így 1944. december 5-én a 101/I. vadászrepülő-osztály arra kapott parancsot, hogy üritse ki a veszprémi repülőteret, másnap pedig a Légierő Parancsnokság kényszerült arra, hogy Eszterházára, majd pedig 14-én Táplánszentkeresztre települjön át.¹⁰⁴

A 101. vadászrepülő-ezred személyi hiányainak részbeni pótlására három pilóta vonult be december 10-én a németországi vadászkiképző-csoporttól. Más közlés szerint viszont e 3 fő a „Békássy-csoport”-ból került át, s nem „átképzősök” voltak, hanem gyári átrepülő feladatot láttak el. Belőlük alakult meg később a 101/9. vadászszázad.¹⁰⁵

A korábban hozott döntésnek megfelelően december 13-án Heppes őrnagy utasította a Kenyeriben állomásozó 101/II. vadászrepülő-osztály gazdasági hivatalát, hogy „az oda áttelepült I. osztályt élelmezésileg vegye növekedésbe.” Ezzel szemben az osztály tisztjei csak olyan intézkedések megtételéről tudtak, „amelyek révén 1 órán belül végrehajtható lett volna egy esetleges áttelepülési parancs. (Személyi felszerelések minimálisra csökkentése és készenlétbe helyezése stb.)”¹⁰⁶

A hónap folyamán tovább folyt a 101. vadászrepülő-ezred repülőgépeinek pótlása is, amit az alábbi táblázat tükröz:¹⁰⁷

A pótlás időpontja	A 101/I. vadász-osztály	A 101/II. vadász-osztály
	részére kiutalt repülőgép-mennyiség	
1944. XII. 2.	2	1
13.	3	2
16.	—	7
18.	11	3
23.	7	5

Erre az időszakra kedvező feltételek jöttek létre ahhoz, hogy Budapestet északról és délről közös erővel kerítse be a 2. és 3. Ukrán Front. A szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása december 12-én utasította erre a két frontparancsnokot. Ebben a helyzetben a szállítórepülők is arra kényszerültek, hogy a körülférrással fenyegetett Budaörsről és Csákvárról Moson-szentpéterre telepítsék át a még üzemképes repülőgépeiket. Így Budaörsön mindössze 3 „Ju-52” és 1 „FW-58” típus maradt, különböző feladatok ellátására. Ebben az időben a 102/1. szállítórepülő-század összesen kb. 6 „Ju-52” és 3 „FW-58” típusal rendelkezett, a 102/2. század pedig 6 „Ju-52”, 2 „FW-58” és 3 Fiat „G-12” repülőgéppel.¹⁰⁸

Az egyre súlyosabbá váló helyzetben egymást követték a szükségintézkedések, a kényszerát szervezések. Így pl. december 16-án 2 tiszt vonult be a 101.

¹⁰⁴ HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 4. sz. Ezred Tiszti Parancs. 44. XII. 5., valamint Német János rep. vk. ezredes összegzése . . . i. m. 13. o.

¹⁰⁵ HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 59. sz. ezredparancs, 44. XII. 12., valamint Csanádi-Nagyváradí-Winkler: . . . i. m. 270. o., és Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

¹⁰⁶ HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 60. sz. ezredparancs, 44. XII. 13. és Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

¹⁰⁷ Uo. — 101. v. rep. e. 55., 60., 62., 63. és 67. sz. ezredparancs, 44. XII. 2., 13., 16., 18. és 23.

¹⁰⁸ Gaál Gyula: Szárnyas szállítók. KMSz 1981/10. sz. 7. és 12. o.

vadászrezredhez a Repülő Átvételi Bizottságtól „annak feloszlatása folytán”. A magyar pilóták hosszú harctéri alkalmazására utal az is, hogy a hónap közepétől megkezdődött a „Tűzkereszt” II. fokozatának odaítélése is, aminek előfeltétele 6 havi *megszakítás nélküli* hadi szolgálat volt.¹⁰⁹ A növekvő veszteségek azonban mind kevesebb pilótát jogosítottak erre a kitüntetésre. Így tovább kellett fokozni az erőfeszítéseket a hajózállomány pótlására. Ennek megfelelően a Repülőerők parancsnoksága december 20-án elrendelte, hogy a 101/6. vadászrepülő-századnál indítsák be a repülőgépezető-kiképzést úgy, hogy 1945. április 30-áig 3 turnusban összesen 55 pilótát adhassanak a légierőnek. Ezzel függött össze a repülőerők parancsnokának az a december 22-én kelt parancsa, amely a felállításra kerülő újabb vadászrepülő-századok állományának biztosítása érdekében beosztani szándékozta „mindazon önként jelentkező legénységi állományúakat és tiszteket hadnagyi rendfokozatig bezárólag, akik 28. életévüket még nem lépték túl, repülőgépezető-kiképzésben már részesültek, de harc kiképzést még nem kaptak és vadászrepülőgépezetőnek orvosilag is alkalmasnak bizonyultak.”¹¹⁰

Az 1944. december 20-án indult — a főváros teljes bekerítését célzó — hadművelet fokozódó sikere következtében december 22-én a 102. vadászbombázó osztályt Veszprémbe telepítették át.¹¹¹ Másnap Heppes őrnagy elrendelte az ezredtörzs Kenyeribe való átköltözését. Ugyanebből a parancsból az tűnik ki, hogy az I. osztály december 13-án — mint korábban jeleztem — mégsem ment át ugyanide, mert az ezred parancsnoka Csathó Gyula repülő őrnagyot bízta meg az áttelepülésig az ezredparancsnoki teendők ellátásával, ő pedig az I. osztálynál maradt. Szintén december 23-án a „M. kir. honv. repülő erők parancsnoksága” is áthelyezte székhelyét Csákánydoroszlóra.¹¹²

Ez a kilátástalan hátrálás sem akadályozta meg azonban Keksz repülő ezredet abban, hogy december 23-án elrendelje az 101. éjjeli vadászrepülő-század megalakítását. Ezt a volt éjjeli vadászosztályból kellett felállítani Csapodon Hollós János repülő őrnagy parancsnoksága alatt. Alkalmazásilag természetesen a 4. légiflottának, míg katonai közigazgatásilag és fegyelmileg a 101. vadászrezrednek rendelte alá. Az alegységnek a Németországból érkező Messerschmitt „Me-110” típusokkal kellett megalakulnia december 31-éig.¹¹³

Úgyszintén 23-án kelt rendelettel a repülőerők parancsnoka Ujszászy György repülő századost felmentette a 101/I. vadászosztályparancsnok-helyettesi beosztásából, s kinevezte a 101. vadászrepülő-ezredparancsnokság 2. segéd tisztjévé. Ugyanekkor Irányi Pál repülő főhadnagyot az I. századparancsnoki posztról az I. vadászosztály parancsnokának helyettesévé kinevezte.¹¹⁴

Miközben az említett döntések megszülettek, a szovjet erők folytatták előrenyomulásukat és 1944. december 24-én a két front kijelölt hadseregei Esztergom térségében létrehozták a főváros belső bekerítési arcvonalát. Ilyen körülmények között adott utasítást Gelencsér Ferenc repülő százados a budaőr-

109 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 62. sz. ezredparancs, 44. XII. 16.

110 Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 329. fol.; Uo. — 11/101/II. v. oszt. pk. 45. I. 1.; Csanádi—Nagyvárad—Winkler: i. m. 270. o.

111 Csanádi—Nagyvárad—Winkler: . . . i. m. 268. o., valamint Veress: A balatoni . . . i. m. 50—63. o. és Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

112 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 67. sz. ezredparancs, 44. XII. 23., valamint Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 12. fol. és Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

113 HL Rep. alakulatok — 44. doboz, 2. csomó, 12. fol.

114 Uo. — 101. v. rep. e. 69. és 11. sz. ezredparancs, 44. XII. 28. és 45. I. 14., valamint Uo. — 11/101/II. V. rep. oszt. pk. 45. I. 1.

si 3 „Ju-52” és 1 „Fw-58” repülőgép Mosonszentpéterre való átrepülésére, majd a századparancsnokságot átruházta Bánhidi Antal tartalékos repülő főhadnagyra. A gépek — ha súlyosan megrongálódva is — 1 kivétellel megérkeztek új repülőterükre. Az egyik „Ju-52” repülőgépet ugyanis szovjet vadászok Esztergom közelében leszállásra kényszerítettek, így személyzete fogságba esett.¹¹⁵

December 26-án a 101. vadászrepülő-ezredparancsnokság is további költözésre kényszerült, ezúttal Sömjénfalvára.¹¹⁶

Az új esztendő sem hozta meg a rég óhajtott békét, sőt újabb és újabb lépések történtek a háború folytatása érdekében. Ennek megfelelően 1945. január 6-án ismét változás állt be a magyar vadászrepülők alárendeltségi viszonyában. „Minden magyar vadászalakulat (a 101. V. rep. e. I. és II. osztálya, a 102/1. és 2. V. rep. szd.) azonnali hatállyal a 76. né. V. rep. e. pság-nak van alárendelve bevetés szempontjából. A 76. V. e. az I. ném. rep. hop-nak van alárendelve. A 76. n. V. e. pság — átveszi... a magyar területen a vadászvezetést”¹¹⁷ — adta tudtul az e napon kelt német intézkedés.

Ez a helyzet tovább szivattyúzta a magyar vért a német érdekek oltárára, ugyanakkor a korábbinál is kedvezőbbé tette a magyar ezred repülőgép-utánpótlását. Így Heppes őrnagy január 9-én három „Me-109”-t utalhatott ki a II. vadászosztály számára, s egyben arra utasította az 5. századot, hogy a 20 mm-es gépágyúkkal felszerelt repülőgépeit adja át a kiképzést folytató 6. századnak. Három nap múlva az I. osztály kapott egy harceszközt.¹¹⁸

Tekintettel a tovább növekvő harctéri igényekre, az ezred parancsnoka január 11-én javasolta a 101/III. vadászrepülő-osztály felállítását. A lehetőségeket figyelembe véve ideiglenesen szükségesnek tartotta a repülőszázadok létszámának 16—16 főre csökkentését azzal, hogy majd február végén, amikor az ezred befejezi a saját pilótakiképzését, illetve a kiképződandár Messerschmitt átképző tanfolyamáról is bevonult a 32 repülőgépvezető, akkor töltsék fel újból az alegységeket teljes állományra. Ennek megfelelően Justy vezérezredes 1—2 napon belül elrendelte „a jelenlegi német szervezéssel teljesen azonos állományra való áttérést és ezzel egyidejűleg a 101/III. v. rep. osztály fokozatos felállítását.” Bár ezt a köteléket alapvetően az eddigi — két századból álló — 102. vadászrepülő-osztályból hozták létre, az I. és II. vadászosztályoknak szakszemélyzetük egyharmadát át kellett adniuk a III-nak. Így érték el, hogy mindhárom kötelék állományának kétharmada rendelkezett megfelelő gyakorlattal. Ez azt jelentette, hogy mind a kilenc században egyaránt szolgált 8—8 hadi tapasztalattal rendelkező, 4—4 saját kiképzésű és 4—4 Messerschmitt átképző tanfolyamot végzett pilóta. Incze László repülő vk. ezredes — aki Németh János repülő vk. ezredes felgyógyulásáig felváltotta Kekszes ezredest a repülőerők parancsnoki posztján — az átszervezéssel kapcsolatos parancsában¹¹⁹ közölte a különböző szintű parancsnokságok új repülőgép-állománytáblázatát is, mely szerint:

115 HL Rep. alakulatok — 11/101/II. V. rep. oszt. pk. 45. I. 1., továbbá Csanádi—Nagyváradí—Winkler... i. m. 270—271. o., valamint Gaál: Szárnyas... i. m. 8. o.

116 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 70. sz. ezredparancs, 44. XII. 29.

117 Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 82/a. fol.

118 Uo. — 101. v. rep. e. 7. és 10. sz. ezredparancs, 45. I. 9. és 12.

119 Uo. — 45. és 81/101. v. rep. e. pk. 45. I. 11. és 15., valamint Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 22. és 231. fol.

Parancsnokság	Vadász-	Futár-	Szállító-
	repülőgép		
V. rep. e.	4	1	1
V. rep. oszt.	4	1	—
V. rep. szd.	18	1	—

A vadászrepülő-század állományába 1 századparancsnok, valamint 10 tiszt, 4 tiszthelyettes és 4 tisztos repülőgépvezető tartozott.

Az új osztály megtartotta korábbi parancsnoki állományát (Kovács József repülő őrnagy, osztályparancsnok, illetve a két századparancsnok: Máthé László repülő főhadnagy és Pottyondi László repülő százados), valamint kiegészült az új 101/9. vadászrepülő-század parancsnokával: Békássy István repülő századossal.¹²⁰

Az események aktív részese szerint azonban ez az átszervezés „nem ilyen sematikusan zajlott le.” Azt állítja, hogy az I. és II. osztály századai „1—2 kivételtől eltekintve” nem adtak le pilótát, mert a III. osztály 7—8. századának állománya „adva volt”. A 9. század hajózáói — mint korábban már jeleztem — „majdnem kizárólag” a Németországból decemberben hazatért Békássy-csoportból tevődtek ki.¹²¹

A szovjet repülőkötelekek elleni összehangoltabb további tevékenység érdekében az 1945. január 22-én kelt ezredparancs szerint a 101. vadászrepülő-ezredet „azonnali hatállyal” a 102. repülődandár-parancsnoknak rendelte alá a légierők parancsnoka. Ugyanez történt az anyagi ellátás szempontjából 30-án.¹²²

Január 23-án a 101/1. vadászszázad élén szintén változás következett be, amikor is Murányi repülő főhadnagy felmentésével egyidejűleg Málik József repülő hadnagyot nevezték ki századparancsnokká.¹²³ A repülőcsapatok szempontjából azonban lényegesen fontosabb volt, hogy 1945. január 25-én Németh János repülő vezérkari ezredes átvette a repülőerők parancsnokságát Incze László repülő vk. ezredestől.¹²⁴ Másnap Németh ezredes — légierő parancsnoksági rendeletre hivatkozva — parancsot adott a 102/2. közelfelderítő repülőszázad megalakítására. Ezt az alegységet a 2. hadsereg futárrepülő-századából kellett létrehozni Gencsapátin február 15-éig. Hajózáóállományként 1—1 századparancsnoki és elsőtiszt, valamint 5 tiszt és 8 tiszthelyettesi repülőgép-vezetői helyet szerveztek.¹²⁵

1945 január végén nemcsak a jelentésekben, a csapatok mozgatózásában, hanem a légierő szervezetében, parancsnoklási viszonyaiban is rendkívüli káosz lehetett, amit napjainkban a fennmaradt néhány irat alapján szinte lehetetlen rekonstruálni. Így pl. az 1945. február 4-én kelt 7. sz. Légierő tiszti parancs szerint Szálasi Ferenc „Nemzetvezető” 1945. II. hó . . . -án (a nap nincs kitöltve) kelt rendeletével Justy Emil vezérezredest felmentette a légügyi főcsoportfőnöki és a légierő parancsnoka szolgálati állásából, s áthelyezte a Honvédelmi Minisztérium és Hadseregfőparancsnokság törzskülönítményének állo-

120 Gádl R. J.: The Last Spring of Puma. *Air Combat*, 1978.

121 Tobák Tibor rep. hadnagy közlése.

122 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 17. sz. ezredparancs. 45. 01. 22., valamint Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 196. fol.

123 Uo. — 101. v. rep. e. 18. sz. ezredparancs. 45. I. 23.

124 Uo. — M. kir. honv. rep. erők pság. 16. sz. parancsa, 1945. I. 25.

125 Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 225. fol.

mányába. Ugyanekkor Ternegg Kálmán vezérezredest, a honi hadsereg addigi parancsnokát nevezte ki a légierő parancsnokává. Ez azonban korábban megtörténhetett, mert már pl. január 23-án és 25-én is Ternegg vezérezredes írta alá a légierő parancsnokaként a különböző intézkedéseket.¹²⁶

Hasonlóan zavarosak Németh János repülő vk. ezredes felmentésének és kinevezésének körülményei. Ismert Beregyfő Károly vezérezredesnek az az 1944. december 31-én kelt rendelete, mely szerint 1945. január 1-jével felmentette őt a légierő vezérkari főnöki beosztásából, s helyére a repülőerők addigi vezérkari főnökét, Németh Pál vk. alezredest nevezte ki. Ebben az okmányban jelezték, hogy „Németh János I. vk. ezredes beosztására illetve áthelyezésére később történik intézkedés.”¹²⁷ Ebben a későbbi döntéshozatalban közrejátszhatott az is, hogy Németh ezredes december 24-én súlyosan megbetegedett, s közel 1 hónapig volt távol a szolgálattól. 1945. január 23-án jelentette felgyógyulását a légierő parancsnokának, majd — mint láttuk — 2 nap múlva parancsban közölte, hogy Incze ezredestől átvette a repülőerők parancsnoki teendőit. A probléma ott mutatkozik, hogy a később megjelent magasabb szintű állásfoglalások lényegesen korábbi helyzetet tükröznek. Így Szálasi „1945. február 3-án kelt elhatározásával 1945. évi február hó 1-jével az alábbi felmentéseket és kinevezéseket rendelte el: ... *Németh János I. vk. ezredes*, a m. kir. légierők vezérkari főnökét, jelenlegi szolgálati állása alól felmentette és a légi kerületi parancsnoki teendők ellátásával megbízta, egyúttal áthelyezte a le. ker. pság-hoz.”¹²⁸ Itt az valószínűsíthető, hogy Szálasi 1 hónappal később erősítette meg a honvédelmi miniszter által eszközölt kinevezést, csak a pillanatnyi beosztást nem pontosították az irat szerkesztői.

Az is lehetséges, hogy — az e parancsban rögzítettektől eltérően — Keksz Edgár ezredest korábban, még január első felében felmentették a repülőerők parancsnoki beosztásából, s már ekkor kinevezték a légierő kiképződandár (később hadosztály) parancsnokává.

A helyzetet bonyolította, hogy január végén jelentős átszervezések és átkezelések zajlottak a légierő felső szintjén. Így a „Légierők” hadrendi elnevezése helyére a „M. kir. légi-hadsereg” lépett. Ternegg vezérezredes új titulusa „M. kir. honvéd légi hds. pk., egyben a légierők főparancsnoka” lett. Ezzel szinkronban a „Légierő pság.” is „M. kir. honvéd légi hadsereg parancsnokság”-gá alakult át. Szirmay Aladár 102. repülődandárát 1. repülőhadosztálya fejlesztették fel ugyanúgy, mint a repülő kiképződandárt, amely a légvédelmi kiképzőezreddel kiegészülve „légierők kiképző hadosztálya”-szereződött.¹²⁹

Ezek a változások minden bizonnyal 1945. január 28-án következtek be, ugyanúgy, mint ahogy ekkor keresztelték át a „M. kir. honv. repülőerők parancsnokság”-ot is „M. kir. honv. légierők kerületi parancsnokság”-gá.¹³⁰

Ugyanakkor itt is volt valami zavar, mert mint láttuk, január végén e változások végbementek, február első napjaiban az új parancsnokok kinevezését

¹²⁶ Uo. — 5. és 7. sz. Légierő tiszti parancs 1945. I. 25. és II. 4., valamint Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 178. fol.

¹²⁷ Uo. — 7. sz. Légierő tiszti parancs, 1945. II. 4.

¹²⁸ *Németh János* ... 1944–45. évi hadművelési ... i. m. 45. I. 23-i bejegyzés, továbbá HL Rep. alakulatok — M. kir. honv. rep. erők pság. 16. sz. Parancsa. 1945. I. 25. és Uo. — M. kir. honv. légierő pság. egyben m. kir. I. honv. lg. hds. pság. 8. sz. Légierő tiszti parancs, 1945. II. 13.

¹²⁹ HL Rep. alakulatok — M. kir. honv. légierők kerületi pság. 5. sz. Bizalmas parancs, 1945. II. 6.
¹³⁰ Uo. — M. kir. honv. le. kerületi pság. 1. sz. Bizalmas parancs, 1945. I. 29., valamint Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 278. és 280. fol.

is megerősítette Szálasi, mégis található olyan okmány, melyben „A m. kir. honvéd légierőnek a folyó évi február hó 8-án 20312/biz. I. a. — 1945. számú rendelettel történt átszervezése (kiemelés tőlem — Sz. M.) és teljes mozgósítása”-ról van szó.¹³¹ Az viszont tény: a légierők kerületi parancsnokság átszervezése és személyi beosztása — ideiglenes jelleggel — 1945. február 14-én 8 óráig megtörtént. Mint jogutódnak, alárendeltségében maradtak mindazok az alakulatok, amelyek korábban a repülőerők parancsnoksághoz tartoztak. E szervezet vezérkari főnöke Pogács Imre vk. őrnagy, szállásmestere pedig Balássy Miklós vk. őrnagy lett, s új beosztást is kellett rendszeresíteni „Párt szellemi vezető” címmel, amit gróf Festetich Sándor tartalékos őrnagy töltött be.¹³² Balássy vk. őrnagy — aki ellen a Kiss János féle összeesküvésben való részvételéért indított eljárást sikerült megszüntettetni — magához vétele is jelzi: Németh János igyekezett maga köré gyűjteni a megbízható tiszteket.

Ami a 101. vadászrepülő-ezredet illeti, számára továbbra is messze volt a béke napja, bár az némileg javította az alakulat hangulatát, hogy Szálasi Ferenc 1945. február közepén (február 1-jei hatállyal, 1944. november 1-jei ranggal) soron kívül alezredessé léptette elő Heppes Aladárt, kiemelkedő harctéri teljesítményeiért.¹³³

Az ezredparancsnokság pedig, a Mihályfán, Kenyerin, Sömjénmihályfalván át vezető vándorlás után visszatérve kiindulási pontjára, a február 14-i ezredparancsban rögzítette: „Az ezredparancsnokság azonnal áttelepül Veszprémbe.”¹³⁴ Ezt, valamint a 101/II. vadászosztály Szombathelyre való áthelyezését az I. német repülőhadtest már február 10-e óta sürgette, csak a talajviszonyoktól téve függővé.¹³⁵ Valószínűleg ezek az átcsoportosítások is részét képezték a tervezett közeli ellentámadásra való felkészülésnek. A valóság azonban az, hogy az ezredparancsnokság harcászati vezetése — mint korábban láttuk — sohasem távozott el Veszprémből, így ez a parancs csak a törzs többi részlegére vonatkozott. Ami a II. osztály szombathelyi áttelepülését illeti, arra is mindössze március végén került sor.¹³⁶

Ugyancsak február 14-én adták ki az új hadiállomány-táblát, ami annyiban különbözött a pár héttel korábban közölttől, hogy a vadászszázadok gépállományát 16-ban (—2) állapotították meg, s elvették a futárrepülőgépet is.¹³⁷ Sokkal nagyobb fejtörést okozott azonban ennél az egyre fokozódó pilótahiány. Az eddigi erőfeszítések nem vezettek eredményre, így Ternegg vezérezredes a hó közepén kénytelen volt elrendelni, hogy az 1943. és 1944. évi bevonulású karpaszományos megfigyelőket parancsnokaik szólítsák fel repülőgépvezető-kiképzésre való jelentkezésre. Ugyanerre kellett inspirálni „az összes 22 évesnél fiatalabb, különleges szakképzettségben még nem részesült tisztet és legénységet.”¹³⁸ A jelentkezéseket a Csákánydoroszlón székelő kiképző repülőhadosztályhoz kellett továbbítani.

131 Uo. — 7. sz. Légierő tiszti parancs, 1945. II. 4., valamint Uo. — 43. doboz, 2. csomó.

132 Uo. — M. kir. honv. le. kerületi pság. 7. sz. Bizalmas parancs, 1945. II. 17., valamint Németh János ... 1944–45. évi hadműveleti ... i. m. 45. I. 28-1 bejegyzés.

133 Uo. — 13. sz. Légierő Parancs, 1945. III. 2.

134 Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 227. és 278. fol., valamint 101. rep. e. 34. sz. ezredparancs. 45 II. 14.

135 Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 355. fol.

136 Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

137 HL Rep. Alakulatok. — 44. doboz, 2. csomó, 272. fol.

138 Uo. — 9. sz. Légierők parancs, 1945. II. 13.

Ezzel összefüggésben — ugyancsak a harctéri szükséglet, illetve a nagy tapasztalatú pilótaállomány zömének elvesztése következtében — született döntés 1945. február 15-én arról, hogy Keresztes Béla repülő őrnagy parancsnoksága alatt Lesváron felállítják a harckiképző repülőosztályt. Feladatául szabták, hogy a kivonuló alakulatok számára biztosítsa a szükséges mennyiségű harckiképzett hajózószemélyzetet és a földi kiszolgáló állományt. A kiképzendőket a kiképzőhadosztálytól kapták. Csata-, vadász- és közelfelderítő kiképző századokat szerveztek állományába, de egyelőre csak az első két alegységet kellett létrehozni Papp Tibor repülő főhadnagy, illetve Homér Imre repülő százados vezetésével. Az osztályt az 1. repülőhadosztálynak rendelték alá.¹³⁹ Ugyanezen a napon Fülöp István repülő őrnagyot áthelyezték a kiképző repülőhadosztályhoz, így a 101/II. vadászosztály parancsnoka február 16-án Prónavölgyi István repülő százados lett.¹⁴⁰

A Balaton térségében kibontakozó harcok kapcsán, annak érdekében, hogy a magyar légi harceszközök is minél hosszabb ideig tevékenykedhessenek ellenséges légtérben, március 13-án a 102. csapatrepülő- (vadászbombázó-) osztály 1—2. századát Vaszarról Várpalotára vonták előre, csak a kiképzést folytató 3. század maradt helyben.¹⁴¹

Rövidesen azonban kifulladt a német ellentámadás, s mind világosabbá vált, hogy a német hadvezetés képtelen pótolni a Luftwaffe személyi veszteségeit, ezért egyre nagyobb szüksége volt a magyar hajózóállományra. A háborúnak ebben az időszakában már szívesen adtak korszerű harceszközöket, csak legyen aki repüli azokat. Így március első felében a 101/I. vadászrepülő-osztályt új, korszerű repülőgépekkel látták el. A Messerschmitt „Me-109 K-4” és „K-6” típusok a rendkívül jó technikai paraméterekkel rendelkező Daimler-Benz DB-605 DM és L motorokkal voltak felszerelve. Emellett a „Me-109 G-10. U/4”-ek¹⁴² is gyorsak, fordulékonyak és nagy tűzerejűek voltak. Tehát ekkor már inkább a *mennyiségi*, mint a *minőségi problémák* voltak a feszítők.

Az 1945. március 16—17-én megindult szovjet támadó hadművelet kibontakozó sikere arra kényszerítette a magyar légierő vezetését, hogy 1945. március 21-én a késő délutáni órákban elrendelje a 101/I. és III. vadászrepülő-osztályok áttelepülését Kenyeribe.¹⁴³

A következő napon az — 1944. december 29-én a 102/1—2. századból összevont — egyesített szállítórepülő-század szenvedett pótolhatatlan veszteséget. A délelőtti órákban a soproni áttelepülés előkészítésére előreküldött Bücker „Bü-131” alig emelkedett el a vaszari repülőtérrel 100 méternyi magasságra, amikor amerikai „P-38”-asok lelőtték. A támadó kötelék ezt követően alig négyperces csapást hajtott végre a Junkers „Ju-52” szállítógépek ellen. Ennek eredményeként a hét „Ju-52” megsemmisült.¹⁴⁴

Március 27-én intézkedés született arra, hogy a légierők kerületi parancsnokságának Iváncon, Csákánydoroszlón és Csörötnőkön települt szervei elvo-

139 Uo. — 44. doboz, 2. csomó, 391. és 507. fol.

140 Uo. — 101. v. rep. e. 37., 41. sz. ezredparancs, 45. II. 20. és 26.

141 Veres: A balatoni ... i. m. 203. o.

142 Uo. — 175—176. o.

143 Csanádi—Nagyvárad—Winkler: i. m. 257. o.

144 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 62. sz. ezredparancs, 45. IV. 19.; Gaál: Szárnyas ... i. m. 10. és 12. o.

nuljanak Németországba. A futárrepülő-századot a Graz melletti Thalerhofba való áttelepülésre utasították.¹⁴⁵

A háborús események nem nyújtottak más lehetőséget a 101. vadászpilóta-ezred számára sem, s így március 29-én megkezdte áttelepülését Wiener-Neustadtba.¹⁴⁶

Ezen a napon Somorjai repülő százados, a 102/2. szállítórepülő-század egyik megmaradt „FW-58”-ával Sopronból az ausztriai Zeltwegbe repült, hogy szemrevételezze az alegység számára kijelölt új szálláshelyet. Ezen az estén a század gépkocsioszlopa is átlépte a határt Bánhidi Antal tartalékos repülő főhadnagy parancsnoksága alatt. Nem sikerült ugyanez a légierők kerületi parancsnoksága gondjaira bízott családoknak, akik előtt Balk vezérezredesnek, a 6. német hadsereg parancsnokának parancsára lezárták a határt.¹⁴⁷

Sok tanakodásra pedig nem volt idő, mert a 3. Ukrán Front gyorsan mozgó magasabbegységei március 30-án a 17. légi hadsereg aktív támogatása mellett áttörték az osztrák—magyar határon létesített határerődítéseket és Ausztria területére léptek. Így Németh repülő vk. ezredes e napon kierőszakolta a határ megnyitását, s röviddel éjjel után elhagyták az ország területét.¹⁴⁸

Március 31-én a 101. vadászpilóta-ezred kötelékei áttelepültek Tullnba, ahol „több volt a repülőgép, mint a pilóta.”¹⁴⁹ A szovjet csapatok közeledtére azonban április 5-én déltől a magyar repülők megkezdtek továbbvándorlásukat Raffeldingbe. Itt két nappal később a 101. vadászpilóta-ezred — harcászatiilag — ismét osztállyá alakult oly módon, hogy minden osztály egy teljesen feltöltött századot hozott létre állományából. Az egység április 10-én 51 harci és 12 egyéb repülőgéppel rendelkezett. A tovább nem harcoló állomány Pockingba költözött. Április 10—11-én a raffeldingiekhez csatlakozott Lévy százados csatarepülő-százada.¹⁵⁰

Az egykori légierő kerületi parancsnokság alárendeltségébe tartozók létszáma 1945. április 23-án Klagenfurtban és Zeltweg-ben (kb.) a következő volt: 219 tiszt, 760 legénységi, 17 polgári és 305 családtag.¹⁵¹

A 101. vadászpilóta-ezred megmaradt repülőgépeit az állomány a raffeldingi repülőtéren 1945. május 4-én felgyújtotta,¹⁵² így demonstrálva: számukra is befejeződött a háború. Ez kissé jelképes is volt: így porladt el a világháború tüzeiben a Magyar Királyi Honvéd Légierő is.

145 Németh János ... 1944—45. évi hadműveleti ... i. m. 45. III. 25-i bejegyzés.

146 Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

147 Gaál: Szárnyas ... i. m. 10. o., valamint Németh János ... 1944—45. évi hadműveleti ... i. m. 45. III. 28-i bejegyzés.

148 Németh János ... 1944—45. évi hadműveleti ... i. m. 45. III. 30-i bejegyzés, valamint Németh János rep. vk. ezds. összegzése ... i. m. 17. o.

149 Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

150 HL Rep. alakulatok — 101. v. rep. e. 51. és 55. sz. ezredparancs, 45. IV. 3. és 10.; Gaál: The Last ... i. m.; Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

151 Németh János ... 1944—45. évi hadműveleti ... i. m. 45. IV. 23-i bejegyzés.

152 Tobak Tibor rep. hadnagy közlése.

Miklós Szabó

THE DEVELOPMENT OF THE ORGANIZATION OF
THE ROYAL HUNGARIAN AIR FORCE, 1941—1945

Summary

The author continues his analysis concerning the Royal Hungarian Air Force started earlier in this quarterly. He strives to show the development of the organization between 1941 and 1945 on the basis of documents being in the care of the War History Archive and using personal records. Through the analysis of the consecuting organizational ideas he points out that the development of the organization can be characterized by constant change and confusion, sometimes. One can know from the study how the High Command tried to set the Hungarian Air Force to the claims of the war and how it was annihilated by the end of the Second World War.

Miklós Szabó

LE DÉVELOPPEMENT DE L'ORGANISME DE LA FORCE
AÉRIENNE ROYALE HONGROISE HONVED, 1941—1945

Résumé

L'auteur publie la deuxième partie de son essai paru antérieurement dans ce bulletin. Il essaie de présenter le développement de l'organisme de la force aérienne hongroise entre 1941 et 1945, par la publication des documents qui s'y rapportent des Archives d'Histoire Militaire, et à la base des documents de journaux intimes. Il esquisse les conceptions qui touchaient l'une à l'autre de l'organisme, par l'effet desquelles le développement de l'organisme est caractérisé par un changement continu, quelquefois même par le désarroi. De l'essai il devient perceptible, comment on voulait orienter la force aérienne hongroise vers les exigences de l'époque militaire donnée. Il ressort de cet essai comment la Force Aérienne Royale Hongroise était détruite à la fin de la seconde guerre mondiale.

Miklós Szabó

DIE ORGANISATORISCHE ENTWICKLUNG DER UNGARISCHEN
KÖNIGLICHEN HONVÉD LUFTWAFFE, 1941—1945

Resümee

Vorliegender Aufsatz ist der zweite Teil eines in dieser Zeitschrift bereits früher veröffentlichten Aufsatzes des Autors. Miklós Szabó strebt eine möglichst vollkommene Ermittlung und Herausgabe der im Ungarischen Militärarchiv zugänglichen einschlägigen Dokumentation an. Zur Darstellung der organisatorischen Entwicklung der Ungarischen Königlichen Honvédluftwaffe zwischen 1941 und 1945 nimmt er ferner auch private Tagebücher in Anspruch. Er zeigt die aufeinanderfolgenden organisatorischen Konzeptionen, denen zufolge für die Entwicklung mitunter auch eine ständige Veränderung und Hast charakteristisch waren. Aus dem Aufsatz wird ferner die Bestrebung ersichtlich, die ungarische Luftwaffe den Anforderungen der jeweiligen Kriegsphase anzupassen. Zum Schluß erfährt der Leser, wie die Ungarische Königliche Honvédluftwaffe am Ende des Zweiten Weltkrieges vernichtet wurde.

Миклош Сабо

ОРГАНИЗАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ВВС ВЕНГЕРСКОЙ КОРОЛЕВСКОЙ
ГОНВЕДСКОЙ АРМИИ, 1941—1945

Резюме

Автор публикует вторую часть своей статьи, которая ранее была напечатана в нашем журнале. Публикуя со стремлением к полноте соответствующих документов, которые могут быть найдены в Военно-историческом архиве, а также на основании документов и частных дневников исследователь старается показать организационное развитие венгерских ВВС в период 1941—1945 годов. Он характеризует рождавшиеся одна за другой организационные концепции, по причине которых развитие организации ВВС характеризовалось непрерывными изменениями, а иногда и просто спешкой. В работе автора наглядно показан и тот факт, каким образом стремились приспособить венгерские военно-воздушные силы к требованиям данного военного периода. Из исследования становится ясным также и то, каким образом Венгерские Королевские ВВС погибли к концу второй мировой войны.